

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Bakalářská práce

Dorina Mulla

Obraz postavení ženy a muže v albánské literatuře na začátku 20. století

The view for women's and men's status in Albanian literature at the beginning
20th century

Praha 2019

Vedoucí práce: Mgr. Přemysl Vinš

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Přemyslu Vinšovi za jeho cenné rady, trpělivost a za čas věnovaný vedení této bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne .....

.....

Dorina Mulla

Abstrakt

Cílem této práce je srovnání dvou významných albánských románů - *"Kdybych byla chlapcem"* (*"Sikur të isha djalë"*) od spisovatele Haki Stërmilliho a románu *"Proč?!"* (*"Pse?!"*) od autora Sterjo Spasseho se zaměřením na postavení ženy a muže v tradiční venkovské společnosti v první polovině 20. století. Román *"Kdybych byla chlapcem"* vypráví příběh mladičky Dijji, která prostřednictvím svého deníku popisuje každodenní život jedné albánské venkovské rodiny. Její zápisky odhalují neradostnou realitu venkovského života, řídicího se podle starobylých patriarchálních zákonů, a postavení žen, které plně záviselo na vůli rodičů a manžela. V románu *"Proč?!"* je oproti tomu hlavním hrdinou mladý muž, Gjon Zaveri, který – rovněž prostřednictvím deníkových zápisků – nabízí čtenáři pohled do starostí mladého člověka v Albánii v první polovině 20. století, na jeho neutuchající touhu vymanit se z těsných pout přísných společenských pravidel. Oba romány jsou jedněmi z prvních příkladů delší albánské prózy a představují jistý žánrový i tematický milník v historii albánské literatury. Romány, na nichž lze vypožorovat silnou inspiraci některými významnými evropskými autory a jejich díly 19. století, je možné zařadit na pomezí albánského romantismu a realismu, přestože oba romány byly vydány až v první polovině minulého století. I tento fakt ukazuje jistou časovou opožděnost albánského literárního vývoje, jímž se práce bude rovněž podrobně zabývat, stejně jako rolí uvedených románů v kontextu albánského literárního vývoje ve sledované době. Pozornost bude věnována také životům obou autorů, kteří jsou v českém prostředí prakticky neznámí, a analýza se soustředí na obraz postavení mužů a žen, tedy na častý námět moderní albánské literatury.

Klíčová slova

postavení ženy a muže, albánská literatura, žena v literatuře, muž v literatuře, Sterjo Spasse, Haki Stërmilli

Abstract

The aim of this thesis is to compare two important Albanian novels – “*If I were a boy*” (“*Sikur të isha djalë*”) by Haki Stërmilli and “*Why?!?*” (“*Proč?!?*”) by Sterjo Spasse, focusing on the position of a woman and a man in traditional rural society of the first half of the 20th century. Novel “*Sikur të isha djalë*” tells the story of young Dijsa who uses her diary to describe the everyday life of an Albanian rural family. Her notes reveal the bleak reality of rural life, following the pattern of the old-world patriarchal rules, and the position of women that was fully dependent on the will of their parents and husbands. On the contrary, in novel “*Pse?!?*”, the protagonist is a young man Gjoni Zaveri who – also by means of diary notes – offers the reader an insight into the concerns of a young person in Albania of the first half of the 20th century, their endless desire to break out of the tight bonds of the strict social rules. Both novels belong to the first examples of longer Albanian prose and represent a certain genre as well as thematic milestone in the history of Albanian literature. The novels, which are strongly inspired by some significant European writers and their works from the 19th century can be observed, can be classified as being on the borderland of Albanian romanticism and realism, although both novels were published as far as the first half of the 20th century. This fact also shows the lateness of the Albanian literary development that the work will also deal with in detail, just like the role of the aforesaid novels in the context of Albanian literary development in the period in question. Attention will be also paid to the lives of both writers, who are practically unknown in the Czech milieu, and the analysis focuses on the depiction of the position of men and women, i.e. the frequent theme of modern Albanian literature.

Key words

The status of woman and man, albanian literature, woman in literature, man in literature, Sterjo Spasse, Haki Stërmilli

Obsah

Úvod	7
1. Albánská literatura	8
1.1 Stručný vývoj albánské literatury do počátku 20. století	8
1.2 Historicko-politický kontext (1912-1939)	12
1.3 Literatura po roce 1912	13
2. Sterjo Spasse a Haki Stërmilli	17
2.1 Sterjo Spasse – Život a dílo.....	17
2.2 Haki Stërmilli – Život a dílo	22
3. Komparace obou hlavních románů	28
3.1 Struktura románů a jazyk	28
3.2 Hlavní postavy – Dija a Gjon.....	31
3.3 Vedlejší postavy	38
3.4 Vnímání rozdílu mezi městem a venkovem.....	40
3.5 Rodinné vztahy.....	42
3.6 Kritika manželství	44
Závěr	46
Seznam použité literatury	47

Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje na postavení ženy a muže v albánské tradiční společnosti na počátku 20. století a jejich zobrazení v literatuře. Celá analýza je postavena na dvou stěžejních albánských románech „*Kdybych byla chlapcem*“ („*Sikur të isha djalë*“) od Haki Stërmilliho a „*Proč?!*“ („*Pse?!*“) od Sterjo Spasseho, ve kterých je problematika emancipace velmi výrazná. Autoři zachycují meziválečné období v Albánii, a to především 30. léta 20. století.

Práce je rozdělena na dvě části. První část stručně seznamuje čtenáře s historickým vývojem albánské literatury. Zaměřuje se hlavně na období po roce 1912, kdy se v albánské literatuře objevují nové náměty a motivy. Je zde nastíněn i historicko-politický obraz Albánie od její nezávislosti až do začátku druhé světové války. Stejně tak jsou zde představeni oba významní autoři románů, kteří jsou pro české čtenáře zcela neznámí. Druhá část práce je už vlastní analýza, ve které jsou porovnávány hlavní postavy z obou románů, dívka Dija a mladík Gjon. Komparace se zaměřuje především na podobnosti i odlišnosti mezi nimi a na jejich postavení v albánské tradiční společnosti charakteristickou starobylými patriarchálními zákony.

Hypotéza této práce je následující: postavení ženy, v tomto případě hlavní hrdinky Dijy, je výrazně nižší než u Gjona, mužského představitele albánské patriarchální společnosti v první polovině dvacátého století. Jejich rozhodování je těmito tradicemi ovlivňováno.

Toto téma jsem si vybrala, jelikož si myslím, že je častým námětem albánských moderních literárních děl a je hojně diskutované. Také si myslím, že je to vhodná příležitost, jak českým čtenářům představit, zde ne tak zcela známé albánské autory a jejich díla.

1. Albánská literatura

1.1 Stručný vývoj albánské literatury do počátku 20. století

Literární rozvoj na území dnešní Albánie byl oproti jiným evropským národům značně opožděn. Důvodem byla především téměř pětisetletá okupace osmanskou říší^{1 2}, která zásadně změnila kulturní, náboženskou, ekonomickou a politickou strukturu země a obyvatelstva. Nejvýraznější změnou, která se během osmanského období projevila byla islamizace albánského obyvatelstva, jež měla za následek ostrý pokles vlivu katolické církve a tím došlo k zeslabení vazeb na křesťanskou Evropu.³ Území dnešní Albánie, Kosova a Makedonie bylo do 18. století jedním z nejvíc izolovaných oblastí v Evropě.⁴ Následkem těchto událostí mnoho Albánců během 15. století emigrovalo. Ti se usídlili na jihu Itálie, kde dodnes představují národnostní menšinu zvanou Arbëreshové.⁵

Raná albánská literatura z 16. a 17. století měla čistě náboženskou podstatu. Zpočátku obsahovala jen překlady církevních textů a později šlo i o originální díla náboženské povahy, která psali duchovní albánského původu, jež své vzdělání získali v Itálii nebo i jinde v Evropě. Veškerá katolicky orientovaná díla byla psána víceméně latinkou a vydávána mimo albánský prostor.⁶ Úplně první albánsky psanou knihou je „*Misál*“ („*Meshari*“), která byla vydaná roku 1555 katolickým knězem Gjonem Buzuku a obsahovala překlady části evangelií a liturgických textů.⁷ Literární díla raného albánského písemnictví jsou důležitá především jako podstatný zdroj pro výzkum vývoje jazyka nežli jako kvalitní literární dílo, jelikož se jednalo spíše o překlady různých náboženských děl. S rostoucím

---

¹ Nadvláda osmanské říše nad Albánií trvala přibližně od roku 1479 až do nezávislosti Albánie roku 1912. Více o tomto tématu viz HRADEČNÝ, Pavel., HLADKÝ, Ladislav. et al. Dějiny Albánie. Praha: 2008. Dějiny států. str. 122-181.; ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. Historia e popullit shqiptar: v. 1. Tirana: 2002.; WEITHMANN, Michael W. Balkán: 2000 let mezi Východem a Západem. Praha: 1996.

² Vzhledem k rozporuplnému psaní názvu osmanské říše se odkazují na významného českého albanistu Pavla Hradečného, který tento název zapisuje s malým písmenem.

³ Více o tématu islamizace albánského prostředí viz HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 151-155; NORRIS, H.T. Islam in the Balkan: Religion and society between Europe and the Arab world. South Carolina: 1993.; BARTL, Peter. Albanien: Vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Regensburg: 1995.; JACQUES, Edwin E. The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present. South Carolina: 2009.; IBRAHIMI, Nexhat. Islam's first contacts with the Balkan nations [online]. 2009 [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: <http://www.zeriislam.com/artikulli.php?id=927>

⁴ VINŠ, Přemysl. Albánci a albánská literatura v době národního obrození. In: ČERNÝ, Marcel. et al. Počátky novodobých literatur a metamorfózy romantismu u jižních Slovanů, Rumunů a Albánců. Praha: 2015, str.18

⁵ Arbëreshové jsou příslušníci národnostní menšiny žijící na jihu Itálie. Jsou to převážně katoličtí uprchlíci z Albánie, kteří se od 15. století usazovali v Kalábrii, Sicílii apod. Podrobněji o této menšině viz HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 121; SCUTARI, Pasquale. Gli Arbëreshë e la Rilindja: Il contributo al Risorgimento degli intellettuali di San Constantino Albanese. Rende: 2010., VINŠ, Přemysl. Italští Arbëreshové: krátký nástin jejich historie a současného postavení. Porta Balkanica č.1., 2015.

⁶ VINŠ, P. Albánci a albánská literatura v době národního obrození. (c.d.), s. 34

⁷ Více o počátcích albánského písemnictví viz ELSIE, Robert. Albanian literature: a short history. NY: 2005. str. 3-33

vlivem osmanské říše a islamizací albánského prostoru docházelo k narušení dosavadního vývoje literatury a vedle západních vlivů se objevovaly i ty východní, z orientu, vycházející z islámu. V 18. století vznikl nový literární proud, v albánské literatuře zvaný Bejtedžijská literatura (*alb. Letërsia e Bejtexhinjve, z tur. bejteci, potulný básník, tvůrce kupletů*), která byla psána arabským písmem.⁸ Vedle dvou již zmíněných kulturních proudů, katolického psaného latinkou a osmansko-islámského používajícího arabské písmo, existoval i třetí proud řecko-ortodoxní. Ačkoli na albánském území byl řecko-ortodoxní vliv už dříve před osmanskou expanzí, tak albánsky psaná díla řeckou abecedou se objevovala až v 18. století.⁹ Tyto tři kulturně-náboženské proudy znesnadnily proces sjednocení albánského písma během obrozeneckého hnutí v 19. a 20. století.

Velký zlom nastal v období národního obrození, v albánském prostředí známého jako „*Rilindja*“¹⁰ („*Znovuzrození*“), které trvalo od počátku druhé poloviny 19. století až do nezávislosti Albánie.¹¹ Tomuto hnutí předcházela Velká východní krize¹², která na Balkáně vyvolala silnou vzpouru proti osmanské říši a v Albáncích vyvolala strach o své území ze strany sousedních zemí. Osmanská říše postupně ztrácela moc nad Balkánským poloostrovem. V roce 1878 vznikla první albánská politická organizace zvaná Prizrenská liga, jejímž cílem bylo sjednocení albánských etnických území do jednoho autonomního celku v rámci osmanské říše a ochránit tak své území před slovanskými i řeckými sousedy.¹³ Ve stejném roce proběhl Berlínský kongres, který přinesl zásadní změny v uspořádání hranic na Balkáně.¹⁴ Výsledky Berlínského kongresu nebyly nikterak příznivé pro Albánce. To vše přispělo k větší radikalizaci Prizrenské ligy, v jejímž vedení se postupně prosadil nacionálně

---

⁸ Podrobně se o Bejtedžijské literatuře viz HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str.186-187; ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str. 33-43; VINŠ, P. Albánci a albánská literatura v době národního obrození. (c.d.) str.36-38

⁹ VINŠ.P. Albánci a albánská literatura v době národního obrození. (c.d.) str. 38; Podrobněji o tomto tématu viz ELSIE, R. History of Albanian Literature. NY: 1995.

¹⁰ Více o období Rilindja viz HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie (c.d.) str. 307-318; ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str.65-93; VINŠ. P. Albánci a albánská literatura v době národního obrození. (c.d.); ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. Historia e popullit shqiptar: v. 2. Tirana: 2002.

¹¹ Albánie vyhlásila svoji nezávislost 28. listopadu 1912.

¹² Velká východní krize je pojem zahrnující povstání, vojenské střety, mírová jednání a vyhlášení nezávislosti několika balkánských států během let 1875-1878. Podrobněji viz NÁLEVKA, Vladimír. Koncert velmocí: mezinárodní vztahy v letech 1871-1914. Praha: 2006.

¹³ Více o Prizrenské lize viz HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str.221-397; JELAVICH, Barbara. History of the Balkan: Twentieth century. NY: 1983. str. 361-373; GAWRYCH, George. The crescent and the eagle: Ottoman rule, Islam and the Albanians, 1874–1913. London: 2006. str. 147; SKENDI, Stavro. The Albanian national awakening. New Jersey: 1967. str. 200–204, 206–212.

¹⁴ Podrobněji o Berlínském kongrese viz HRADEČNÝ.P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 221-238; ZIMMERMANN, Michal Arturovič. San Stefano a Berlínský kongres (3. března - 15. července 1878). Praha: 1928.; GLENNY, Misha. The Balkans, 1804-1999: nationalism, war and the great powers. London: 2000.; SKENDI, Stavro. The Albanian national awakening. (c.d.) str. 31-54

orientovaný Albánec Abdyl Frashëri¹⁵, který usiloval o albánskou autonomii, zavedení albánštiny jako úředního jazyka, budování albánských škol apod. Postoj Turků vůči Prizrenské lize nebyl nijak vřelý. Veškeré snahy Albánců o jakýkoliv kulturní rozvoj byly nakonec osmanskou správou zakázány. Všechny školy v zemi měly náboženský charakter a albánština se zde nevyučovala.¹⁶

Hnutí Rilindja vzniklo mezi arbrešskými vzdělanci, kteří byli ovlivněni moderními evropskými uměleckými směry probíhajícími v Itálii, zejména motivy romantismu. Postupně se toto hnutí rozšířilo i mezi albánské učence žijících v hlavních centrech osmanské říše a diaspore.¹⁷ Průkopníkem albánského národního hnutí byl arbrešský básník a spisovatel Jeronim de Rada (1814-1903), který patřil k prvním sběratelům albánského folklóru.¹⁸ Albánský romantismus se vyznačoval nacionálním a politickým charakterem, ostatně jako u jiných balkánských států, které se chtěly vymanit z vlivu osmanské říše a získat tak svoji nezávislost.¹⁹ Ústředními tématy tohoto proudu jsou láska k mateřskému jazyku a ke své vlasti. Jedním z důležitých pilířů národní emancipace Albánců byl zájem o minulost, ve které hledali zdroj nově konstruované národní hrdosti. Albánští obrozenci se v té době potýkali s nepříliš příznivými podmínkami. Hlavně s velmi závažnou vzdělanostní zaostalostí²⁰, absencí jednotného albánského písma a obrovskou roztržitostí albánské společnosti podle kulturně-náboženského prostředí. Vysoká Porta se snažila o to, aby muslimští Albánci převzali tureckou identitu a stejně tak ortodoxní Albánci tu řeckou. Po porážce Prizrenské ligy v roce 1881 se vztah osmanské říše k Albáncům přiostrhoval. V první řadě bylo zakázáno vydávání albánských tisků, proto veškerá albánsky psaná díla vycházela pouze v zahraničí, a to především v rumunské Bukurešti, kde existoval kulturně osvětový spolek „Dituria“ („Vědění“), která od roku 1887 až téměř do osamostatnění Albánie vydala celkem 25 albánských knih.²¹ Hlavní představitelé tohoto hnutí byli bratři Frashëriovi, a to především prostřední z nich, Naim Frashëri (1846-1900)²², který se stal významnou literární osobností národní emancipace Albánců. Do jejich povědomí se dostal svou nejznámější básnickou sbírkou „Pastýřské a rolnické písně“ („Bagëti e bujqësia“, 1886), ve které opěvuje krásy

---

¹⁵ Abdyl Frashëri (1839-1893) byl albánský diplomat, politik, spisovatel a jeden ze zakladatelů a předsedů Prizrenské ligy. Byl nejstarší z bratrů Frashëri (Naim a Sami Frashëri), kteří měli obrovský vliv na Albánské národní obrození.

¹⁶ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) s. 189.

¹⁷ Mezi důležité albánské komunity žijící v zahraničí patří ty z dnešní jižní Itálie, Bukurešti, Sofie a Egypta.

¹⁸ Více o životě a tvorbě tohoto spisovatele viz ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str.48-53

¹⁹ VINŠ, P. Albánci a albánská literatura v době národního obrození. (c.d.)

²⁰ U žen téměř 90 %.

²¹ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 251

²² Podrobněji o bratrech Frashëri viz ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str.67-78; HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 215-622

Albánie a prostý život na albánském venkově. Postupně se obrozencům podařilo v Albáncích probudit nacionální vědomí o starobylosti svého původu a důležitosti zachování jazyka. Vznikaly tak různá vlastenecká díla o lásce k vlasti, k mateřskému jazyku a jednotě národa. Převládajícím žánrem této doby je spíše lyricko-epická poezie, později vznikají prozaická díla a koncem 19. století i první romány.²³ Také vznikaly různé literární spolky jako například „*Agimi*“ („*Úsvit*“)²⁴, „*Vatra*“ („*Krb*“)²⁵, „*Hylli i Dritës*“ („*Jitřenka*“)²⁶, „*Bashkimi*“ („*Jednota*“)²⁷. Právě vznikem těchto spolků poskytl intelektuálům a velkému počtu, dnes již známým osobnostem národního obrození, možnost pro svobodnou publikaci jejich literárních děl. Také ale jako místo pro řešení problematiky albánského písma. Jak již bylo zmíněno, existovaly tu tři kulturně-náboženské proudy, které používaly odlišný způsob psaní albánštiny. Muslimští a ortodoxní Albánci²⁸ používali tzv. konstantinopolskou abecedu, sestavenou Samim Frashërim v roce 1879, která je založena na základě latinky a doplněna některými znaky převzatými z řecké abecedy a slovanské cyrilice.²⁹ Ve stejné době severoalbánští katolíci byli rozděleni do dvou skupin, na přívržence abecedy „*Jednota*“, jež sestavil Preng Docim, a na zastánce abecedy „*Úsvit*“, jejímž autorem byl Dom Ndre Mjeda.³⁰ Obě abecedy využívaly latinku a lišily se pouze v psaní specifických albánských hlásek, to vše vedlo k ještě většímu rivalství mezi oběma skupinami. K vyřešení této problematiky se v roce 1908 uskutečnil Manastirský kongres, kde hlavním cílem bylo vyřešit otázku albánské abecedy. Konečným verdiktem tohoto kongresu bylo kompromisní řešení. Albánština měla být nadále zapisována jedinečně latinkou, avšak ve dvou variantách, buď konstantinopolskou nebo tou sestavenou Prengem Docim³¹. Albánština se sice nedočkala uceleného výsledku ve své psané podobě, ale zaznamenala zásadní posun v budoucí standardizaci albánštiny.³² Toto masivní hnutí, které mělo čistě kulturní ráz a usilovalo o zachování albánského jazyka, jednoty písma a budování albánských škol, překročilo hranici k politickému snažení o nezávislosti Albánců nad osmanskou říší.

²³ Sami Frashëri a Pashko Vasa byli jedni z prvních albánských autorů románů. Svá díla ale vydali v cizím jazyce (VINŠ P. Albánci a albánská literatura v době národního obrození (c.d.) str. 42)

²⁴ Agimi byla albánská literární společnost založená v roce 1901 ve Skadaru za osmanské říše. Zakladatelem byl katolický kněz, jazykovědec, básník a politik Ndre Mjeda (1866-1937).

²⁵ Vatra je svaz Albánců žijících v Americe, který v roce 1912 založili Faik Konica (1875-1942) a Fan Noli (1882-1965).

²⁶ První literární měsíčník vydávaný v Albánii. Zakladatelem byl františkánský kněz Gjergj Fishta (1871-1940).

²⁷ Byla založena roku 1889 mirditským opatem Pregem Docim (1846-1917).

²⁸ Ti z jihu a středu země, z Makedonie, z Epiru, Istanbulu i z balkánské diaspory.

²⁹ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 277

³⁰ Tamtéž.

³¹ Podrobněji o otázce albánské abecedy viz HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str.278-282; SUROVČÁK, Martin. Základy Albanistiky. Brno: 2013. str. 107-109; DEMIRAJJ, Shaban, PRIFTI, Kristaq. Kongresi i Manastirit. Tirana 2004.

³² SUROVČÁK, M. Základy Albanistiky. (c.d.) str.109

1.2 Historicko-politický kontext (1912-1939)

Po roce 1912 prodělává albánská literatura zvláštní vývoj, determinovaný ve velké míře politickou situací, odehrávající se uvnitř albánského státu. Proto je zprvu důležité nastínit historicko-politický kontext první poloviny 20. století v Albánii. Ve Vloře roku 1912 byla vyhlášena nezávislost Albánie. Na post premiéra byl jmenován vůdce národního hnutí, Ismail Qemali (1844-1919). Byla vytvořena prozatímní vláda, která zprvu kontrolovala pouze oblast Vlora-Berat-Lushnja. Území dnešní Albánie v době zasedání shromáždění ve Vloře, roku 1912, bylo obsazeno cizími armádami: Černohorci drželi celý severozápad albánského území, Skadar byl držen Turky, celý východ a střed země byl ovládnut srbskou armádou a na jihu Řekové obsadili celý Epir.³³ Ačkoli svoji nezávislost Albánie vyhlásila již v prosinci roku 1912 na mírové konferenci v Londýně, ostatní velmoci tomu nepřikládaly velkou váhu. Až po druhé balkánské válce³⁴ v červenci roku 1913 se mezinárodní společenství postavilo na stranu Albánie a schválilo ji jako „autonomní, suverénní a dědičné knížectví, jehož existence bude garantována šesti velmocemi“.³⁵ Do čela státu velmoci dosadily 7.března 1914 německého knížete Wilhema Wieda z Neuwiedu (1876-1945)³⁶, který o Albánii takřka nic nevěděl. O moc se dělil s Mezinárodní kontrolní komisí (MKK), do které měla každá velmoc delegovat po jednom zástupci.^{37 38} Po vypuknutí první světové války ztratil kníže Wilhem veškerou mezinárodní podporu a po necelých šesti měsících vlády opustil Albánii. Během světové války bylo území Albánie obsazeno jak rakousko-uherskou, tak francouzskou a italskou armádou.³⁹ V meziválečném období, tedy mezi lety 1918-1939, se vůdčí osobností Albánie stal Ahmet Zogu (1895-1961). Byl nejprve premiérem, poté

³³ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 319-320

³⁴ Druhá balkánská válka vypukla 16. června 1913. Cílem této války bylo uspořádat územní požadavky zemí Balkánského poloostrova. Podrobněji o balkánských válkách a jejich průběhu viz NÁLEVKA, V. Koncert velmocí: mezinárodní vztahy v letech 1871-1914. (c.d.), TEJCHMAN, Miroslav. Balkán ve 20. století. Praha: 2016.

³⁵ Rakousko-Uherskem, Německem, Itálií, Francií, Velkou Británií a Ruskem. (HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str.326)

³⁶ Více o životě a vládě knížete Wilhelma Weida v Albánii viz HEATON-ARMSTRONG, Duncan., Gervase. BELFIELD a Bejtullah D. DESTANI. The six month kingdom: Albania 1914. New York: 2005.; PEARSON, Owen. Albania and King Zog: independence, republic and monarchy 1908-1939. NY: 2004. str.55-85

³⁷ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str.326

³⁸ Podrobněji o událostech během a po vyhlášení nezávislosti Albánie viz PEARSON, Owen. Albania and King Zog. (c.d.); ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. Historia e popullit shqiptar: v. 3. Tirana: 2002.; HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str.319-342; BARTL, Peter. Albanien: Vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Regensburg, (c.d.); DERVISHI, Kastriot. Historia e shtetit shqiptar 1912-2005. Tirana: 2006.

³⁹ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 336; Více o první světové válce v Albánii viz ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. Historia e popullit shqiptar: v. 3. (c.d.); BARTL, Peter. Albanien: Vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Regensburg, (c.d.); DERVISHI, Kastriot. Historia e shtetit shqiptar 1912-2005. (c.d.); JACQUES, Edwin E. The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present. 2009.; JELAVICH, Barbara. History of the Balkan. (c.d.); VICKERS, Miranda. The Albanians: a modern history. London: 2014.

prvním prezidentem, a nakonec vládl jako Král Zogu I.⁴⁰ Jeho autoritativní vláda se vyznačovala výrazným příklonem k Itálii. Ve 30. letech zemi sužovala obrovská hospodářská krize, která postihla zejména venkov v oblasti zemědělství. Albánská ekonomika a politika koncem třicátých let byla naprosto ovládána Itálií. To vše vyvrcholilo 7. dubna 1939, kdy fašistická Itálie zcela obsadila Albánské království.⁴¹

1.3 Literatura po roce 1912

Albánským obrozencům se podařilo docílit svých požadavků, avšak pro literaturu tato změna neměla zprvu žádný vliv. Nesla se stále v romantickém a nacionálním duchu. Nadále vznikala díla zabývající se láskou k mateřskému jazyku, ke své vlasti, hrdinství v boji ale také i kritika vůči zaostalým poměrům a pseudopatriotismu.⁴²

Ve 20. a 30. letech minulého století přichází pro albánskou literaturu zcela nový směr a tím je realismus, avšak nacionální romantismus stále dominoval. Jednalo se o logický následek opožděné konsolidace Albánie jako státu a pomalého politického a kulturního vývoje. Objevují se témata sociálně-kritická, jako je obtížná situace mladých lidí, kritika vůči feudálním vztahům a konzervativní morálce, kritika postavení ženy v tradiční společnosti, také sílí revolta vůči Zogovu⁴³ režimu. Albánská literatura a kultura za deset let vzkvétala tak jako nikdy předtím. Nejrozvinutějším žánrem zůstává poezie s velmi bohatými motivy. Vedle vlasteneckých a sociálních témat se objevují také prvky intimnosti. Rozvíjela se i satira, která se dotýkala mnoha problémů života v zemi. Mezi další literární žánry, které se rozšířily v tomto období, patří fejetony, publicistické články, povídky a romány. Ty reflektují poměry v albánské společnosti. Podněty jsou převzaty z každodenního života i z minulosti. Hlavními postavami bývají obyčejní lidé, kteří se dennodenně potýkají s velmi tvrdými životními podmínkami. Ústředním tématem autorů této doby je problematika rozdělování sociálních skupin. Ve třicátých letech, kdy se i v Albánii objevují zárodky průmyslu, získává sociální problematika a tematika nové prvky v próze a v poezii. V řešení sociálních otázek jsou zahrnuty i další aspekty. Autoři píšou o zbídačené situaci a vykořisťování obyvatel, o nerovnoprávnosti ve společnosti, o velké bídě, která sužuje lid

---

⁴⁰ O vládě Ahmeta Zogua podrobněji PEARSON, Owen. *Albania and King Zog: Independence, republic and monarchy 1908-1939*. (c.d.); ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. *Historia e popullit shqiptar*: v. 3. Tirana: 2002.; HRADEČNÝ, P. *Dějiny Albánie*. (c.d.)

⁴¹ Více o průběhu 2. světové války na území Albánie VICKERS, Miranda. *The Albanians: a modern history*. (c.d.); PEARSON, Owen. *Albania in occupation and war: from fascism to communism, 1940-1945*. London: 2005; ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. *Historia e popullit shqiptar*: v. 4. Tirana: 2002., HRADEČNÝ, P. *Dějiny Albánie*. (c.d.)

⁴² HRADEČNÝ, P. *Dějiny Albánie*. (c.d.) str. 593

⁴³ Při skloňování vlastního jména Ahmet Zogu, vycházím z neurčitého tvaru příjmení „Zog“ a následně skloňuji Zog/Zoga/Zogovi atd.

kvůli Zogovu režimu. Vyjadřují tak spontánní protest proti útisku a vykořisťování obyvatelstva. Objevuje se i kritika vůči náboženství a jejich institucím. Řeší se i otázka emancipace žen.⁴⁴

Významným básníkem a dramatikem té doby, který se inspiroval autory obrozeneckého hnutí, ale jeho tvorba obsahuje i realistické prvky, je Andon Zako Çajupi (1866-1930)⁴⁵. Jeho nejvýznamnější básnickou sbírkou je „*Otec Tomori*“ („*Baba Tomori*“, 1902) pojmenovaná po hoře Tomorr, která v albánské mytologii zaujímá významné postavení. Prvky realismu se v albánské literatuře objevují již dříve právě v tomto souboru básní. Dílo je rozděleno do tří částí – Vlast, Láska a Pravdivé i smyšlené příběhy. Básně oslavují albánskou minulost a také vyzývají k protitureckému povstání, zároveň také popisují těžký a tvrdý život albánských žen na venkově.⁴⁶ Nicméně zlatý věk albánského realismu přichází až ve 30. letech, kdy byla vydána Çajupiho satirická komedie o čtyřech dějstvích „*Čtrnáctiletý ženich*“ („*Katërmëdhjetë vjeç dhëndër*“⁴⁷), ve které řeší téma albánského patriarchálního zákona v manželství. Çajupi tak položil základy albánské komedie, udal nový obsah a formu dramatu. V období mezi dvěma světovými válkami dozníval v albánské literatuře směr národního romantismu. Výrazným autorem, který psal v tomto duchu, byl literárně činný kněz, politik, básník a dramatik Gjergj Fishta (1871-1940). Jeho velkolepým dílem je rozsáhlý historický epos zvaný „*Horská loutna*“ („*Lahuta e malcisë*“, 1937), ve kterém líčí boj Albánců za autonomii a nezávislost v letech 1858-1913.⁴⁸ Gjergj Fishta a jeho škola ve Skadaru představovaly hlavní proud literatury až do druhé světové války – kreativní, inovativní ale zároveň tradiční.⁴⁹ Fishta pozvedl literaturu této malé balkánské země na vyšší uměleckou úroveň. U ostatních rozvinutějších států v Evropě toto proběhlo už v druhé polovině 19. století a začátkem 20. století.⁵⁰ Sám o sobě to byl velký krok vpřed, vzhledem k pozdější konsolidaci Albánie jako státu a pomalému politickému a kulturnímu rozvoji. Autor, který se řadí do realistické tvorby a který se tak odklonil od tradiční literatury, je básník a prozaik Millosh Gjergj Nikolla (1911-1938), který psal pod pseudonymem Migjeni. V jeho povídkách jako jsou „*Legenda o kukuřici*“ („*Legjenda e misrit*“, 1936), „*Maličkový Luli*“ („*Luli i vocer*“, 1936), „*Kráska, která zabíjí*“ („*Bukuria që vret*“, 1936), je realisticky vyobrazena zbídačená situace vládnoucí v Albánii za Zogovy vlády. Ústředním tématem

⁴⁴ SHUTERIQI, Dhimitër. Lëtërsia shqiptare e periudhës 1912-1939 IN: Historia e letërsisë shqiptare: që nga fillimet deri të lufta antifashiste. Tirana: 1983. str. 468

⁴⁵ Více o životě a tvorbě Andona Zako Çajupiho viz ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str. 95-97

⁴⁶ VINŠ, P. Albánci a albánská literatura v době národního obrození. (c.d.) str. 62

⁴⁷ Toto dílo vyšlo poprvé po jeho smrti ve třicátých letech

⁴⁸ Tamtéž; Více o životě a díle Gjergje Fishty viz ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str. 117-130

⁴⁹ ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str. 210

⁵⁰ Tamtéž.

Migjenioho povídek a básní je bída a utrpení. Na rozdíl od předchozí generace literátů, kteří psali především o kráse albánských hor, Migjeni byl první, který vyličil tvrdou realitu života, šokující míru bídy, chudobu a nemoci, které sužovaly tehdejší Albánii.⁵¹ Byl básníkem utrpení a zoufalství, který neměl žádnou naději a jeho jediným východiskem byla smrt.⁵² V jeho básnické sbírce „*Svobodné verše*“ („*Vargjet e lira*“) právě toto vše líčí ve velmi depresivním duchu. Dalším zajímavým aspektem Migjenioho tvorby byly prvky sexuality. Erotika nikdy nebyla zjevným rysem albánské literatury. Je velmi obtížné najít v albánské literatuře autora, který by otevřeně psal o svých intimních touhách. V některých Migjenioho básních však můžeme tyto prvky nalézt. Jeho poezie a próza jsou plné ženských osobností, často nešťastných prostitutek, k nimž Migjeni také projevuje milost a otevřený sexuální zájem. Jsou to vodnaté oči a červené rty, které jsou v básních popsány, jiné části těla ale ne. V Migjenioho básních se vznášejí vášně a chtíče. Najdeme popisy tělesné intimity, ale často s odporem a hořkostí. Dodnes je považován za jednoho z největších reformátorů albánské literatury, do které vnesl do té doby úplně nový styl. Vydláždil tak cestu k moderní literatuře.⁵³ Za největšího básníka 20. století je považován Lasgush Poradeci (1899-1987). Je autorem dvou mimořádných básnických sbírek. „*Tanec hvězd*“ („*Vallja e yjve*“, 1933) a „*Hvězda srdce*“ („*Ylli i zemrës*“, 1937). Jsou skutečně revolucí v albánské poezii, stejně tak jako Migjenioho „*Svobodné verše*.“⁵⁴ Veškerá jeho díla jsou zasazena dějem do Pogradce odkud pocházel. Je velmi obtížné zařadit tohoto autora do přesného období albánské literatury. Albánský literární kritik z Kosova Rexhep Qosja o básníkovi napsal „*je citlivý jako romantik, přemýšlivý jako klasik, osamělý a duševně nepochopený jako symbolista, a i opatrný a fanatický vůči formě verše jako parnasista. Je eklektický a originální ve všech ohledech.*“⁵⁵ Jeho poezie je protkána metafyzikou a filozofií. Píše především o přírodě, ale je i autorem mnoha básní o lásce. Skládal intimní symbolistické verše s hlubokým myšlenkovým obsahem, které odrážejí vnitřní duševní harmonii.⁵⁶ Rád používá archaické výrazy a slova a zvláštní zálibu našel v neologismech, které mu v básních dopomohly ke vzniku neobvyklých efektů.⁵⁷ Během dvou válek vycházely také překlady světové literatury

⁵¹ ELSIE, R. Albanian literature (c.d.) str. 211

⁵² Tamtéž.

⁵³ Podrobněji o Migjenioho životě a dílech ELSIE, R. Albanian literature (c.d.) str. 214

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ „*ndien si romantik, mendon si klasikist, asht i vetmuem dhe i hermetizuem shpirtnisht si simbolist dhe i kujdesshëm e fanatic ndaj formës se vargut si parnasist. Asht eklektik dhe originál në çdo pikëpamje.*“ QOSJA, Rexhep. Antalogjia e lirikës shqipe: prej De Rades e këndej. Prishtinë. 1979. str. 144

⁵⁶ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 595

⁵⁷ ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str. 216

především od Fan Noliho, Tajara Zavalaniho, Faika Konici a Mitrushe Kuteliho.⁵⁸ Zavedení komunistického režimu po 2. světové válce znamenalo v dosavadním vývoji albánské literatury, která se ve 20. a 30. let tak slibně vyvíjela, zásadní zlom.^{59 60}

---

⁵⁸ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 596

⁵⁹ HRADEČNÝ, P. Dějiny Albánie. (c.d.) str. 596

⁶⁰ Více o rozvoji albánské literatury ve 30. letech viz ALIU, Ali. Nyjet në letërsinë e tridhjetës. Prishtinë, 1974. str. 200-207; ALIU, Ali. Probleme nga letërsia e viteve tridhjetë. GJASShF, nr. 3, 1973, str. 131-135; ESHREFI, Isak. Poetika e letërsisë sociale të viteve 30. Prishtinë, 1990.; GURAKUQI, Mark. Aspekte dhe probleme të letërsisë përparimtare të viteve 30. ShShSh, nr. 1. 1966.; SHUTERIQI, Dhimitër. Lëtersia shqiptare e periudhës 1912-1939. (c.d.); ELSIE, R. Albanian literature. (c.d.) str. 172-253

2. Sterjo Spasse a Haki Stërmilli

Vzhledem ke skutečnosti, že je albánská literatura v českém prostředí takřka neznámá a tato práce se výhradně zabývá díly dvou významných albánských autorů, je zcela na místě je představit v následujících podkapitolách.

2.1 Sterjo Spasse – Život a dílo

Narodil se 14. srpna roku 1914 v malé vesničce zvané Gllloboçeni, která se nachází na albánském území poblíž Prespanského jezera.⁶¹ Pocházel z chudého makedonsky mluvícího prostředí.⁶² Jeho početná rodina pracovala v tvrdých podmínkách na půdě tamního beji⁶³, kdy v Albánii panovaly takřka feudální poměry. Sterjovo dětství nebylo snadné, jeho otec, aby vůbec uživil svoji rodinu odjížděl pracovat do Ameriky, Istanbulu, Řecka apod. Už když byl malý pracoval jako sluha i uhlíř.⁶⁴ Byl jeden z prvních žáků z oblasti Prespa, kteří dokončili základní školu v Korçi a nastoupili na střední školu v Elbasanu.⁶⁵ Jako žák měl vynikající prospěch, byl členem a taky zakladatelem různých školních spolků. Učil se novým jazykům a jeho velikou zálibou byla četba. Už na střední škole se Spasse zajímal o filozofii a literaturu, četl díla velkých filozofů a spisovatelů. Jeho oblíbenci byli Friedrich Nietzsche (1844-1900) a Arthur Schopenhauer (1788-1860), také i velikáni Fjodor Dostojevski (1821-1881), Lev Tolstoj (1828-1910) a Guy de Maupassant (1850-1893)⁶⁶. Byl korespondentem novin „*Shqipëri e re*“ („*Nová Albánie*“), které vycházely v Rumunsku a později také redaktorem pedagogického literárního časopisu „*Normalisti*“.⁶⁷ Po střední škole ve svých osmnácti letech nastoupil jako učitel v Dervičanu u Gjirkokastry, později pak i v Korçi a Tiraně.⁶⁸ Jako učitel měl možnost poznat krutou realitu, která v té době panovala. Studoval dálkově pedagogiku na univerzitě ve Florencii, ale bohužel ji nedokončil. Později však, v letech 1958-1960, dokončil studia na literárním Institutu Maksima Gorkého v Moskvě. Za tvrdé vlády Envera Hoxhy⁶⁹ pracoval jako školní inspektor na Ministerstvu školství a měl na starosti sekci pro jazyk a literaturu. Byl také redaktorem mnoha literárních časopisů jako byly „*Nëntori*“ („*Listopad*“), „*Litëratūra jonë*“

---

⁶¹ ISMAILI, Xhafer. Sterjo Spasse: jo vetëm shkrimtar. Prishtinë. 2017, s. 16-17.

⁶² ELSIE, Robert. Histori e letërsisë shqiptare. Tiranë, 1997, s. 341-343.

⁶³ Majitelé pozemků ve feudálním hospodářském systému Albánie před osvobozením. Člen vyšší společnosti.

⁶⁴ ISMAILI, Xh. Sterjo Spasse: jo vetëm shkrimtar. Prishtinë. (c.d.) s. 16-17.

⁶⁵ Tamtéž str. 16

⁶⁶ ELSIE, R. Histori e letërsisë shqiptare. (c.d.) s. 341-343.

⁶⁷ Tamtéž str. 16

⁶⁸ Tamtéž str. 16

⁶⁹ Enver Hoxha (1908-1985) byl prvním tajemníkem Albánské strany práce (Partia e punës e Shqipërisë) a vůdcem Albánské lidové republiky od konce druhé světové války až do své smrti.

(„*Naše literatura*“), „*Arsimi popullor*“ („*Lidové vzdělávání*“).⁷⁰ Od 70. let až do své smrti roku 1989 pracoval jako spisovatel na volné noze.

Vývojově lze jeho tvorbu rozdělit do tří období. První období zahrnuje jeho prvotní tvorbu v letech 1929-1935, kdy autorovi chyběly jak životní, tak i literární zkušenosti. Obtížná situace společenských tříd vyobrazuje Spasseho v některých jeho dílech jako pesimistického autora. Charakteristická díla tohoto období jsou „*Koruna mládí*“ („*Kurora e rinisë*“, 1934), „*V náručí ženy*“ („*Në krahët e një femre*“, 1934), „*Od života k životu, proč?!*“ („*Nga jeta në jetë, pse?!*“, 1935), ale i pedagogické články jako jsou „*Důležitost učitele*“ („*Rëndësia e mësuesit*“, Normalisti 1932), „*Některé z nedostatků našeho vzdělávání*“ („*Disa nga metat e edukatës sonë*“, Bota e re 1937) a „*Budovy a školní nábytek*“ („*Ndërtesat dhe orënditë shkollorë*“, Bota e re 1937).⁷¹ Ve druhém období, v letech 1936-1945 nabírá jeho tvorba jiný směr. Spasse se ve svých dílech vrací k problematice vzdělávání, které se prostřednictvím svého ideálu snaží změnit. V tomto období již píše optimisticky a vyjadřuje lásku ke své profesi a ke svým žákům. Klíčovým dílem tohoto období je román „*Afërdita*“ (1944). Třetí období, které začíná těsně po nastolení diktátorské vlády Envera Hoxhy, se nese v duchu socialistického realismu. V tomto období napsal romány „*Nebyli sami*“ („*Ata nuk ishin vetëm*“, 1952), „*Afërdita opět na vesnici*“ („*Afërdita përsëri në fshat*“, 1955), „*Břeh jezera*“ („*Buzë liqenit*“, 1961).⁷²

Svoji literární činnost zahájil vydáním několika článků, které alegoricky ztvárňují společenské vztahy a celkovou sociální situaci v tehdejší Albánii.⁷³ Do všech svých děl zakomponoval více prvků ze svého života. Například pedagogický prvek se objevuje v mnoha Spasseho dílech a převyšuje literární hodnotu daného díla.⁷⁴ Prolínají se tu ale i prvky sociální, filozofické a psychologické. Spasse byl ovlivněn mnohými pracemi různých autorů. Už v mládí na něj měla vliv filozofická díla Nietzsche a Schopenhauera, ale i historie a sociální podmínky albánského lidu. Přestože se v každém jeho díle objevuje edukativní prvek a zdá se, že jeho pedagogické myšlenky postrádají systematizaci, tak to i přesto nezmenšuje jejich literární hodnotu.⁷⁵ Spasse dává obrovský důraz na vzdělávání, jeho postoj vůči školství, vzdělávacím metodám ale i individuálnímu přístupu ke svým žákům jen posiloval jeho metodicky didaktické zásady. Používal k tomu umělecký jazyk pro objasnění a popis každé metodiky a princip didaktiky.

⁷⁰ ISMAILI, Xh. Sterjo Spasse: jo vetëm shkrimtar. (c.d.) s. 16-17.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž. Str. 85

⁷⁵ Tamtéž

V roce 1935 vydal svůj první román *Od života k životu, proč?! (Nga jeta në jetë, pse?!)*, který je dodnes považován za jedno z jeho nejvýznamnějších děl. Spasse tento nihilistický román napsal ve svých pouhých jednadvaceti letech, kdy byl pod vlivem moderní evropské literatury a filozofických myšlenek tehdejší doby. Zkombinoval tak literární tvorbu s čistou filozofií. Právě tento filozofický prvek je zjevný v jeho prvotní umělecké fázi. Ze samotného názvu románu je očividné, že se autor ocitá před velkými dilematy při výběru obtížných sociálních a morálních podmínek. Pro překonání těchto podmínek Spasse zvolí jako prostředek filozofii, ačkoli při studiu mnoha filozofických myšlenek nenalezl žádné uspokojivé vysvětlení o životě.⁷⁶ Tímto románem a pozoruhodným tvůrčím talentem udal nový a unikátní směr v albánské literatuře. Hlavní hrdina tohoto románu je mladý a sympatický dvaadvacetiletý Gjon Zaveri, pocházející z malé vesničky v Albánii poblíž Prespanského jezera. Vychováván uměleckými a filozofickými evropskými myšlenkami, četl díla klasiků, jakými jsou Boccaccio, Tolstoj, díla velkých filozofů, jako Platón, Nietzsche, Schopenhauer. Na druhou stranu, filozofie v jeho skutečném životě je pod neustálým tlakem a přísnými pravidly udávaným patriarchálními tradicemi jeho venkovské rodiny od kterých se nedokáže odpoutat. Román je jakýmsi dlouhým monologem plným filozofických myšlenek hlavního hrdiny. Nese se ve velmi pesimistickém duchu a tím se dostává k nihilismu, tedy k postoji, kdy vše a cokoli popírá a odmítá. Gjon se po návratu ze studií vrací do své rodné vesnice. Rodiče, v souladu se svými zvyky a tradicemi, trvají na sňatku s dcerou rolníka Afreditou. Gjon moc dobře ví, že by takové manželství bylo fatální chybou. Snaží se rodiče přesvědčit, že na sňatek ještě není připravený, ti ale trvají na svém. Zasnoubení s Afreditou mu rodiče dohodli už před nástupem do školy, teď už mu zbývalo jen souhlasit. Dokonce i jeho dobrý přítel Gjenci, který je už rok v domluveném manželství, ho navádí ke sňatku. Milostné lásce ale nerozumí, má pocit, že ji není schopen cítit k žádné ženě. Jeho jediným potěšením jsou filozofie a knihy. Gjon se obecně v mnoha ohledech liší od svých vrstevníků. Nesnáší vysedávání v kavárnách, hraní karet a tlachání o lásce. Také nerozumí mužům a jejich přístupu k ženám, kdy ve společnosti se k nim chovají velmi pěkně, ale doma za zavřenými dveřmi jimi opovrhují. Před Vánoci dostane Gjon dopis od svého kamaráda ze studií, Petra, v němž ho prosí, aby za nim přijel do města a pomohl mu s nějakým projektem. Požádá tedy otce o svolení, ten ale mu dává ultimátum, ať se do Velikonoc rozhodne ohledně zasnub. Gjon s úlevou, že oddálil své rozhodnutí, odjíždí do města. Tam se sblíží s Petrovou manželkou, profesorem G, jeho manželkou a sestřenicí Polou. Gjona si všichni velmi oblíbí, zvláště pak Petrova manželka, paní P, která mu vyznává lásku a zároveň se mu

---

⁷⁶ ISMAILI, Xh. Sterjo Spasse: jo vetëm shkrimtar. (c.d.) str. 29

zpovídá, že byla do sňatku s Petrem nucena rodiči. Ten jí ale slušně odmítá, jelikož by to svému příteli nemohl udělat a zároveň k ní nic necítil. Gjon dostane dopis od svého otce. Ze strachu, že by v něm chtěl znát jeho odpověď, otálí s jeho přečtením. Později ho však otevírá a dozvídá se velmi smutnou zprávu o úmrtí jeho přítele Gjenciho, který si vzal svůj život kvůli jiné dívce, do které byl zamilovaný již od dětství. Tato zpráva Gjona velmi zasáhla, nerozuměl, proč by tohle někdo dělal kvůli lásce a zároveň vinil patriarchální zákony vládoucí ve společnosti. O několik týdnů později umírá i Petrova žena, která po Gjonově odmítnutí upadla do hluboké deprese. Gjon si její smrt dává za vinu, ale opět cítí zlost jako u Gjenciho. Tráví více času s profesorem G, jeho ženou a sestřenicí Polou. Všimá si náklonosti ze strany Poly, avšak k žádné ženě zkrátka nic romantického necítí. Polu miluje jako svoji sestru. Blíží se Velikonoce a Gjon odjíždí zpátky do své rodné vesnice. Rodiče, sestry i kamarádi ho stále nutí do sňatku s Afreditou. Po mnoha duševních dilematech a úzkostných stavech zcela neochotně souhlasí, čímž se podrobuje tradici patriarchální společnosti vládoucí v albánské společnosti. Tímto deník Gjoniho Zaveriho končí. Na konci knihy se dozvídáme, že Gjon po dvou měsících od svatby spáchal sebevraždu a zanechal po sobě dopis v němž líčí své pohnutky a pocity. Gjona k sebevraždě dohnaly neustálé otázky: Proč život? Proč smrt? Proč láska? Proč manželství? Stále samé proč, na které nedokázal najít odpověď.

Román „Proč?!“ je svojí strukturou i obsahem velmi podobný Goethově známému románu „Utrpení mladého Werthera“. Tento román je klíčovým pro tuto bakalářskou práci a je rozebírán v druhé části této práce.

Těžké situace, které popisuje ve svých prvotních dílech, kdy Albánie byla pod nadvládou Ahmeta Zoga, Spasse sám jako dítě zažil.⁷⁷ Ve svých dílech často popisuje důsledky těžké hospodářské krize, chudoby, nesmyslné patriarchální zákony a obrovskou bídu sužující Albánii.⁷⁸ Odráží tak tuto dobu ve všech sociálních aspektech. Po svém prvním románu „Proč?!“⁷⁹ a dalších povídkách přichází Spasse se svým druhým ambicióznějším románem „Afërdita“ (1944). Je to příběh o vesnické učitelce Afërditë Skenderaj, která opustila své rodné městečko, aby vzdělávala vesnický lid.⁸⁰ Navzdory nevyhnutelným konfliktům s radou starších na vesnici a mnohými předsudky a zděděnými zvyky, Afërdita ani jednou nezapochybovala o tom, že tuto práci dokončí.⁸¹ Ústřední téma příběhu je didakticko-naučné, neliší se od jeho prvního románu. Hlavní hrdina je osamělý intelektuál, který bojuje proti nevědomosti,

---

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tento zkrácený název románu je nejpoužívanější.

⁸⁰ ELSIE, R. Historia e letërsisë shqiptare. (c.d.)

⁸¹ ELSIE, R. Historia e letërsisë shqiptare. (c.d.)

ignoranci a síle tradic na vesnici.⁸² Avšak Afërdita je kladnou hrdinkou příběhu, která své problémy skutečně řeší a nepodléhá jim, tak jako pesimistický Gjon Zaveri. Přestože román Afërdita nabídl albánskému čtenáři pozitivní model, tak nikdy nevyvolal tolik otázek, jako román „Proč?!“.⁸³ V románu Afërdita, autor ukazuje větší péči a hlubší zkušenost.⁸⁴ Spasse sám přiznává, že obrovský vliv na něj měl román „Matka“ od ruského spisovatele Maksima Gorkého.⁸⁵ Mnohými kritiky je román Afërdita označován za etnografické dílo, které popisuje tehdejší zákony a zvyky panující v albánské vesnici, kde už se začíná objevovat kapitalismus.⁸⁶ Téma tohoto románu není překvapivě život a peripetie mladé albánské učitelky na vesnici, ale vzdělávání, jeden z bezprostředních problémů albánského venkova. Spasse velmi důrazně poukazuje mimo jiné na vysoký výskyt analfabetismu a nedostatečné vzdělávání na venkově. Postava Afërdity je jakýmsi ztělesněním dobra a touhy po vzdělávání. Svoji úlohu bere velice vážně a za cíl si klade rozšířit a zvýšit vzdělanostní propast sužující albánské vesnice.

V kontrastu se svým prvním románem „Proč?!“, píše svá další díla v duchu socialistického realismu. Tvoří to jakýsi rozpor v jeho dílech. Po nastolení komunistického režimu v Albánii byl román „Proč?!“ označován Marxisty jako pouhý produkt a důsledek utrpení mas za Zogovy vlády, ačkoli ho lze označit za jeden z největších albánských románů 20. století.⁸⁷ Pro jednoduchý styl socialistického realismu byl Schopenhauereův přístup nepatřičný. V literatuře se socialistický realismus vyznačoval zejména budovatelskými romány, schematizací postav a dějem odehrávajícím se na venkově nebo v továrnách. Spasse, aby poukázal na to, že je skutečným svědkem mnoha sociálních změn v zemi, přichází s pokračováním románu o venkovské učitelce s názvem „Afërdita opëť na vesnici“ (1955).⁸⁸ Tímto románem ukazuje, že se vzdělávání determinuje v závislosti na sociální transformaci.⁸⁹ Román není pouhým odrazem života a sociálních vztahů na venkově po nastolení komunismu, ale jsou v něm propleteny vzpomínky na válku a snahy o znovunavrácení stability v životě.

---

⁸² Tamtéž.

⁸³ ELSIE, R. Historia e letërsisë shqiptare (c.d.)

⁸⁴ ISMAILI, Xh. Sterjo Spasse: jo vetëm shkrimtar. (c.d.) str.21

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ ELSIE, R. Historia e letërsisë shqiptare. (c.d.)

⁸⁸ ISMAILI, Xh. Sterjo Spasse: jo vetëm shkrimtar. (c.d.) str.23

⁸⁹ Tamtéž.

2.2 Haki Stërmilli – Život a dílo

Narodil se 7. května roku 1895 v Debaru, v městečku dnes ležícím v jihozápadním regionu Makedonie.⁹⁰ Pocházel z velmi chudé a těžce pracující rodiny.⁹¹ Navštěvoval čtyřletou základní školu v Debaru, přičemž první dvě třídy odchodil právě tam a zbylé v Soluni.⁹² Tam také navštěvoval první ročník gymnázia, ale zbylé ročníky i s maturitou absolvoval v Bitole v turečtině.⁹³ Na střední škole se začal tajně učit albánskou abecedou a postupně i albánsky číst.⁹⁴ Během balkánských válek se situace na Balkáně začala přiostrřovat, zejména v městečku Debar, kam vstoupila srbská armáda a místní obyvatelé byli přinuceni k odchodu. To se týkalo i rodiny Stërmilli, která roku 1913 emigrovala do Albánie, nejprve se usadila v Elbasanu a poté v Drači.⁹⁵ Tam začal Stërmilli pracovat jako administrativní úředník. Jeho přáním bylo studovat na některé z prestižních univerzit v Evropě. Bohužel po náhlé smrti svého otce a později i smrti svého bratra, který padnul v boji během balkánských válek, musel Stërmilli převzít roli hlavy rodiny a svého snu se tak vzdát.⁹⁶ Na tehdy osmnáctiletého Stërmilliho padlo mnohem větší rozhodnutí. Rodina na něj naléhala, aby si vzal vdovu po svém bratrovi, která zůstala sama se svým ročním chlapečkem.⁹⁷ Po třech letech odporování a hádek se svými nejbližšími, Haki přistoupil na svatbu a vzal si svoji švagrovou.⁹⁸ Všechny Hakiho naděje na studium v Evropě byly záhy pohřbeny a ačkoli mu vláda Ismaila Qemaliho nabízela stipendium, musel odmítnout.⁹⁹ Vystřídal mnoho zaměstnání a míst v Albánii. Žil v Elbasanu, Tiraně, Drači, Peshkopi, Mati atd. V regionu Mat pracoval jako zástupce prefekta¹⁰⁰. Stërmilli Mat opustil poté, co v roce 1918 rakouská armáda opustila okupovaný sever Albánie, a kdy se jí zmocnil Esad Toptani¹⁰¹. V Matu se Stërmilli poznal osobně s Ahmetem Zogu a jeho rodinou. „*S Ahmetem Zogu jsem se spřátelil tehdy, když jsem žil v Matu. Byl mi velice vděčný, jelikož jsem učil jeho sestry a staral se o jeho rodinu, když byl mimo Albánii. Avšak toto přátelství vzalo za své v době, kdy jsem odhalil jeho politické intriky a cíle a musel jsem se dát na stranu jeho odpůrců*“.¹⁰² Když albánská vláda roku 1920 přesídlila do Tirany, nastoupil Haki na místo

---

⁹⁰ RRECAJ, Kajtaz. Krijimtaria letrare e Hakit Stërmillit. Prishtinë.1988

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Prefekt je v některých zemích státní úředník, který stojí v čele úřadu, nejčastěji zvaného prefektura.

¹⁰¹ Esad Toptani (1863-1920) byl vojenským důstojníkem osmanské armády, vůdcem obléhání Skadaru a albánským premiérem.

¹⁰² Gjurmë albanologjike – Seria Filologjike, XIII. 1983, str. 278

tajemníka na ministerstvu vnitra. Tuto pozici využil ke svým demokratickým aktivitám proti Zogovi.¹⁰³ Vzhledem k těmto aktivitám se v letech 1921-1924 stal předsedou družstva „*Djelmënjia dibrane*“. Také stál u zrodu demokratické skupiny „*Bashkimi*“ (1922) a stal se jejím tajemníkem.¹⁰⁴ Po vypuknutí červnové demokratické revoluce v roce 1924, byl Haki Stërmilli společně se skupinou demokraticky smýšlejících intelektuálů donucen opustit zemi.¹⁰⁵ Rok pobýval v Itálii a ve Francii, poté se přesídlil do Sovětského svazu, kde se seznámil s první generací albánských komunistických revolucionářů.¹⁰⁶ Po čtrnácti měsících pobývání v SSSR se přemístil do Vídně.¹⁰⁷ Tam pracoval jako novinář a politický aktivista proti Zogovu režimu v Albánii.¹⁰⁸ Za nespočet napsaných protizogových článků byl Stërmilli v hledáčku albánské a italské policie.¹⁰⁹ Dne 19. března roku 1929 byl zatčen jugoslávskou policií a předám albánským orgánům.¹¹⁰ To způsobilo obrovské pozdvižení a vlnu protestů v Evropě, kdy se za něj přimluvil francouzský spisovatel Henri Barbusse (1873-1935), fyzik Albert Einstein (1879-1955), bulharský komunistický vůdce Georgi Dimitrov (1882-1949), japonský sociální demokrat Tecu Katajama (1887-1945), německý filozof Theodor Lessing, 1872-1933 a zejména albánský spisovatel a politik Fan Noli (1882-1965).¹¹¹ I přes všechny tyto protesty byl Haki Stërmilli odsouzen k pěti letům vězení.¹¹² Během druhé světové války se podílel na národně osvobozeneckém hnutí a předsedal výkonnému výboru Rady pro národní osvobození v rodném Debaru.¹¹³ Po nastolení komunistického režimu v Albánii byl Stërmilli zvolen členem lidového výboru.¹¹⁴ V říjnu roku 1946 byl jmenován ředitelem Národní knihovny a o tři roky později ředitelem Národního osvobozenického vojenského muzea.¹¹⁵ Dne 17. ledna roku 1953 po dlouhé a těžké nemoci zemřel. Haki Stërmilli byl autorem tří románů, více jak třiceti povídek, pěti dramatických her, dvou deníků a desítek novinových článků.¹¹⁶ Veškerý svůj život i práci zasvětil albánskému lidu a boji za demokracii a později i za socialismus.¹¹⁷ Pevně věřil v důležitost literatury ve společnosti a byl přesvědčen, že umělecké slovo šlechtí lidskou

¹⁰³ RRECAJ, K. Krijimtaria letrare e Hakit Stërmillit. (c.d.) Str.252

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ ELSIE, R. Historia e letërsisë shqiptare. (c.d.) str.234

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ RRECAJ, K. Krijimtaria letrare e Hakit Stërmillit (c.d.) str. 253

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ ELSIE, R. Historia e letërsisë shqiptare. (c.d.) str. 234

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ ELSIE, R. Historia e letërsisë shqiptare. (c.d.) str.234

¹¹⁷ RRECAJ, K. Krijimtaria e Hakit Stërmillit. (c.d.) str.14

duši.¹¹⁸ Svoji literární kariéru zahájil ve svých pětadvaceti letech, kdy měl již poměrně hojné životní zkušenosti. Stërmilli debutoval povídkami. Velký počet jeho povídek byl vydán časopisecky v letech 1923-1924 a později v letech 1942-1943. Svoji prozaickou tvorbu zahájil ve dvou fázích s velkým časovým odstupem.¹¹⁹ Své první povídky vydal začátkem dvacátých let, kdežto ty zbylé o dvacet let později.¹²⁰ I přes tak obrovské časové rozmezí se Stërmilliho povídky neliší tematikou ani strukturou.¹²¹ Co se týče témat povídek, inspiroval se zejména autory obrozeneckého hnutí, kteří psali před i po vyhlášení nezávislosti Albánie.¹²² Věnoval se především problematice vlasti, lásky, zachování morálních hodnot a otázky postavení albánské ženy ve společnosti. Charakteristickými rysy jeho děl jsou zakázaná láska, nepřející rodinná politika a patriarchální zákony sužující albánskou společnost. Často se zabýval určitými segmenty společenského života, z čehož by mohlo vyplývat, že nebyl spokojen se svou dřívější tvůrčí činností, ve které neshledal skutečnou příčinu tragického osudu albánské dívky a mládeže.¹²³ Mnohokrát se, ze svého vnitřního pocitu a potřeby ukázat čtenářům skutečné sociální problémy v postavení ženy v albánské společnosti, ve svých povídkách vracel k jednomu tématu několikrát.¹²⁴ Pokoušel se proniknout do vědomí společnosti ukazujíc na problémy, které vládou mezi mladší generací, především na postavení žen, a tímto indirektně žádal společnost o provedení důkladných sociálních změn, které by byly prvním krokem k zlepšení jejich dosavadní situace.¹²⁵ Kladl důraz na správné pojmenování svých povídek, aby čtenáře hned od začátku zaujal.¹²⁶ Mezi jeho nejznámější povídky se řadí „*Prodané srdce*“ („*Zemra të shitueme*“), „*Červené stíny*“ („*Hijet e kuqe*“), „*Potrestané srdce*“ („*Zemra të dënueme*“), „*Horší a horší*“ („*Zi e ma zi*“), „*Snoubenci*“ („*Të fejuemit*“), „*Statečnost albánské ženy*“ („*Trimënia e grues shqiptare*“), „*Té, která mě zradila*“ („*Asaj që më trathoi*“) atd. Hlavní postavy povídek jsou mladí lidé, kteří se vyznačují svou odvahou a bojovností. Jejich osudem je trpět. Vypadá to, jako by Stërmilli svým postavám záměrně neposkytl nějakou podporu, ale nechal je napospas osudu.¹²⁷ Umřít z nešťastné lásky či ve vězení, kde hájili svá práva, tím se ve svých čtenářích snažil vyvolat sympatie a vcítění se do hlavních postav.¹²⁸ Stërmilliho postavy, zejména ty kladné, jsou sevřeny v melancholii a prožívají různé životní

¹¹⁸ RRECAJ, K. Krijimtaria e Hakit Stërmillit. (c.d.) str. 14

¹¹⁹ Tamtéž str. 17

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž str.18

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž str. 19

¹²⁷ Tamtéž str.53

¹²⁸ Tamtéž.

krize způsobené nesplněnými přáními.¹²⁹ Jejich utrpení, vyhlídky a problémy jsou jednotné.¹³⁰ K řešení těchto situací přistupuje Stërmilli ve stylu černé a bílé.¹³¹ Vlastnosti všech hlavních postav jsou víceméně stejné - čisté morální hodnoty, věrnost, upřímnost a odhodlanost k novému začátku.¹³² Stërmilliho povídky jsou charakteristické také v jednotné struktuře, všechny mají podobný styl a slovník. Prosby a rady jsou v jeho povídkách nejčastějšími poetickými prostředky, jsou jakousi formou sentimentálního vyjádření, jejímž cílem je náprava chování, činů a odlišného chápání světa.¹³³ Jeho povídky jsou určitým literárním důkazem společenských problémů té doby.

Stërmilli byl autorem celkem čtrnácti dramatických her, ale jenom pět z nich publikoval.¹³⁴ Jeho dramata byla obrazem historických událostí albánského národa, konkrétně období od roku 1912-1921 a později od roku 1944.¹³⁵ Jeho neznámější hrou je trilogie s názvem „*Nešťasná Dibranka*“ („*Dibranja e mjerueme*“, 1923) která je o čtyřech dějstvích. Skládá se z her „*Láska a věrnost*“ („*Dashuni e besnikeri*“, 1923), která je o šesti dějstvích a „*Šťastný úsvit*“ („*Agimi i lumnueshëm*“, 1924) o pěti dějstvích. Hlavním tématem těchto her jsou důležité historické události oblasti Debar, Bitola, Mat a okolních vesnic během balkánských válek (1912-1913).¹³⁶ Hlavními postavami prvního dílu jsou Ali Vorfy a Zejnel Drini, kteří jsou studenti vojenské turecké akademie v Bitole, snažící se potvrdit svoji národní existenci v době konfliktu a zmatku.¹³⁷ V druhém díle „*Laska a věrnost*“, který byl vydán o pár měsíců později než první díl a vystupují v něm tytéž hlavní postavy, se děj odehrává v Debaru v roce 1913 a v Tiraně v roce 1920.¹³⁸ Třetí a poslední díl, „*Šťastný úsvit*“, se odehrává na začátku roku 1921 a retrospektivně se vrací do událostí v roce 1913.¹³⁹ V souvislosti s tehdejšími pozvolným rozvojem albánské dramaturgie je tato trilogie považována za jedno z klíčových děl dvacátých let.¹⁴⁰ Nicméně je umělecky slabá, především kompozicí, která je umělá a neorganizovaná. Hlavní postavy nejsou přirozené a věrohodné. Stërmilli sám v předmluvě této trilogie napsal, že si je dobře vědom svých chyb v této hře a doufá, že se albánská dramata budou dále rozvíjet.

¹²⁹ RRECAJ, K. Krijimtaria e Hakit Stërmillit. (c.d.) str. 53

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž str. 54

¹³⁴ Tamtéž str. 55

¹³⁵ Tamtéž str. 57

¹³⁶ ELSIE, R. Historia e letërsisë shqipe. (c.d.) str.247

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

V duchu socialistického realismu napsal svoji čtvrtou hru s názvem „*Naši dědici*“ („*Trashëgimtarët t'one*“, 1950)¹⁴¹. Děj se odehrává v srpnu roku 1944 v severní Albánii.

Svůj první román Stërmilli napsal hned po návratu z Evropy, kde se jako politický emigrant seznámil s různorodou literaturou. Svým prvním románem „*Kdybych byla chlapcem*“ („*Sikur të isha djalë*“, 1936) vyvolal obrovský ohlas. Ženská otázka, která je v tomto románu hlavním motivem, byla v té době něčím zcela novým. Hlavní postavou je mladička Dija, která nám prostřednictvím svého deníku poodhaluje svůj nepříliš radostný život, který se řídí podle starobylých patriarchálních zákonů, kdy postavení ženy záviselo plně na vůli otce nebo manžela. Postava Diji je ústřední postavou a zároveň vypravěčkou celého příběhu, tedy kromě úvodu románu, jehož vypravěčem je její strýc Hamit, kterému se dostal do rukou její deník. Hned v prvním deníkovém zápisu nám na úvod vysvětluje, co jí přesně vedlo k tomu si psát svůj vlastní deník. Její strýc Simon, rodinný přítel, ji na tuto myšlenku přivedl tím, že jí ukazoval svoje staré fotografie z dětství. V ten moment si Dija uvědomila, jaký je život pomíjivý a jak je zároveň velmi důležité mít nějaké hmatatelné vzpomínky. Fotografie vnímá jako jakýsi osobní deník života daného člověka. Dija pochází z albánské muslimské rodiny, která fotky považuje za hřích. Proto se rozhodla psát si svůj vlastní deník. Dija nám postupně v dalších zápiscích retrospektivně odhaluje svoji minulost. Už od dětství neměla snadný život. Když jí byly pouhé čtyři roky, umřela jí ve velice mladém věku matka. Její smrt nesla velmi těžce a necelý měsíc po té nešťastné události si její otec vzal jinou ženu a byla tak nucena jí říkat mami. Od začátku věděla, že se nebudou mít rády, ale netušila, jak daleko sahá nenávist její macechy vůči ní. Ve svém deníku Dija popisuje fyzické a psychické násilí, které jí macecha způsobovala. Často ji jako malou holčičku nechávala samotnou na ulici, když spolu chodily na nákup. Také ji mnohokrát bila a trestala ji. Nedávala jí najíst anebo ji živila pouze okoralým chlebem, kdežto svým vlastním dětem vařila jen to nejlepší jídlo. Její otec Sulë Kërthiza, kterému tehdy bylo 36 let, naprosto změnil postoj vůči Dije. Její nářky a bolest ignoroval. Jako malá věřila, že na něj macecha seslala jakési kouzlo, kterého ho úplně změnilo, jinak si to nedokázala vysvětlit. Když v sedmi letech nastoupila do školy, měla zpátky ten pocit radosti ze života. Pozнала nové kamarády, a hlavně si velmi oblíbila svoji učitelku, která jí v mnoha ohledech připomínala její matku. Později pro Diju přichází další rána, macecha s otcem jí nařídí, aby se jako správná muslimská dívka zahalila šátkem a vzdala se školy, jelikož už má ve svých čtrnácti letech věk na vdávání. Útěchu Dija nachází u své nejlepší kamarádky Ireny a její rodiny. Potají se u Ireny doma učí a doplňuje si látku. Tam potkává Shpendiho, bratrance

---

¹⁴¹ RRECAJ, K. Krijimtaria e Hakit Stërmillit. (c.d.) str.81

Ireny a zamilují se do sebe, avšak osud jim nepřeje. Otec jí už za manžela vybral zámožného a pro ni velmi starého obchodníka. Dija jeho rozhodnutí odmítá a utíká společně se Shpendim do Tirany. Tam je naneštěstí najdou a odvezou jí zpátky domů, Shpendiho zatýká policie. Zoufalá Dija propadá úzkostem a depresi. Provdá se za čtyřicetiletého obchodníka a umírá na tuberkulózu. Jak se na začátku románu dozvídáme, deník se dostane do rukou Hamita, jejího strýce, kterému deník na smrtelné posteli odkázala a požádala ho, aby její zápisky po přečtení současně i s dopisem a bílým šátkem předal Shpendimu. Ten i se Shpendiho souhlasem vydal její deník jako knihu. Námětem románu je utlačování albánské ženy, její zaostalost a touha být osvobozena od útlaku společnosti. Toto téma zůstává v některých částech země stále aktivně diskutovaným. Svým jednoduchým stylem byl román znám ve všech koutech země a kritiky hojně obdivován. Tento román je klíčový pro tuto bakalářskou práci a je rozebírán v druhé části práce.

Dalším Stërmilliho dílem je historický román „*Skanderbegu rytíř*“ („*Kalorësi i Skënderbeut*“, 1938), jehož děj se odehrává v období nejznámějšího albánského hrdiny Skanderbega, konkrétně v letech 1451-1456. Hlavním tématem románu je láska rytíře Marka Spaniho a krásné dívky Miry Mireshin a boj albánského lidu s Turky.

3. Komparace obou hlavních románů

Cílem této kapitoly je podrobit oba romány analýze a komparaci se zaměřením na obraz postavení ženy a muže v tradiční albánské společnosti v první polovině 20. století. Nejprve se zaměříme na konstrukci románů a porovnání obou hlavních postav románů, Dijí a Gjona a na jejich roli ve společnosti. Budeme také zkoumat, nakolik přijímají patriarchální zákony¹⁴², které v té době ovládaly albánskou společnost. Postupně pak pronikneme do děje a analýzy vedlejších postav, které mají na hlavní hrdiny značný vliv. V knize „*Kdybych byla chlapcem*“ se zaměříme na vztah mezi Dijou a její nevlastní matkou, který se dá pojmout více způsoby a nabízí tak mnoho výzkumných otázek. Ty se pak celým románem prolínají. Jedná se například o otázku, proč matka dceru nepodporuje v její snaze dosáhnout své svobodné volby? Coby albánské ženy předurčené k roli manželek a matek by se měly spíše podporovat a bojovat proti patriarchální struktuře společnosti. Nebo je to klasický vztah macechy a nevlastní dcery? Také se v románech zaměříme na pohled Gjona na manželství a obecně na vztah muže k ženám.

3.1 Struktura románů a jazyk

Jedním ze společných rysů obou románů je jejich podobná struktura. Jsou psány formou deníkového zápisu, který prostřednictvím hlavních vypravěčů umocňuje autentičnost příběhu. Děj se v románu „*Kdybych byla chlapcem*“ odehrává chronologicky, deník začíná přesně sedmého března kolem 30. let 20. století a končí čtvrtého dubna následujícího roku. Tedy v průběhu jednoho roku sledujeme retrospektivně a introspektivně životní etapy sedmnáctileté Dijí. První polovina deníku obsahuje retrospektivní pasáže, ve kterých nám pisatelka deníku vypráví o svém dětství. Vyprávění začíná v jejích čtyřech letech, kdy jí umírá matka. Výjimkou však je začátek románu, ve kterém vystupuje jako vypravěč její strýc Hamit, který si její deník pročítá. V románu „*Proč?!*“ se děj odehrává také chronologicky. Deník začíná prvního října ve 30. letech 20. století a končí koncem července následujícího roku.¹⁴³ Na rozdíl od prvního uvedeného deníku, který obsahuje mnoho retrospektivních úryvků, se v deníku Gjona Zaveriho objevuje pouze jeden takový zápis, v němž nám Gjon vypráví, jak jeho rodiče sňatek s Afroditou domluvili.¹⁴⁴ Deník je spíše psán jako souhrn daného dne, kdežto Dijin deník lze

---

¹⁴² Patriarchální zákony – pod tímto pojmem obecně označuji společenství, které příliš neumožňuje seberealizaci a určitý rozvoj jedince odlišující se od pravidel stanovených společností. Poukazuji na to, že je velmi obtížné se proti těmto zákonům vzepřít.

¹⁴³ Oba autoři záměrně nespecifikují přesný rok, ve kterém je deník napsaný. Ačkoli dny a měsíce jsou uvedeny podobně. Na základě tohoto drobného detailu se nabízí otázka, zda se oba autoři do určité míry vzájemně neovlivnili. Další možností je, že pro oba autory není až tak důležitý specifikovat daný rok, jelikož tato problematika je daleko rozsáhlejší a přetrvává i v dalších letech.

¹⁴⁴ SPASSE, S. *Pse?!* (c.d.) str.23

považovat za souhrn jejího života. Od čtyř až do jejích současných sedmnácti let. Její způsob vyprávění tak pro čtenáře může působit pochopitelněji než u Gjoniho.

Romány se liší v použitém nářečí albánštiny.¹⁴⁵ Stërmilli ve svém románu používá gegský dialekt, zatímco Spasse toský. To je podmíněno hlavně tím odkud oba autoři pocházejí. V obou dílech si můžeme všimnout dalšího zajímavého aspektu. V románu „*Kdybych byla chlapcem*“ se objevuje značné množství méně frekventovaných slov, někdy i takřka neznámých výrazů. Hlavním důvodem je především to, že gegský dialekt má více variací. Román obsahuje dvoustránkový slovník, ve kterém autor veškerá neznámá slova vysvětluje. Objevují se tam výrazy, jako například: „*bik*“¹⁴⁶, „*bokë*“¹⁴⁷, „*brydhët*“¹⁴⁸, „*dirgjem*“¹⁴⁹, „*dëm*“¹⁵⁰, „*efsh*“¹⁵¹, „*fërshëndi*“¹⁵², „*fugem*“¹⁵³, „*ftorit*“¹⁵⁴, „*ganec*“¹⁵⁵, „*kurt*“¹⁵⁶, „*rrebe*“¹⁵⁷ atd. Román „*Proč?!*“ žádné podobné výrazy neobsahuje, zejména proto, že je psán standardní albánštinou. Pomocí jazyka lze reflektovat i vzdělanostní úroveň obou domnělých pisatelů. Intelektuál Gjon Zaveri svůj deník píše velmi spisovnou albánštinou. Dokonce i parafrázované pasáže, kde cituje své rodiče a ostatní vesničany¹⁵⁸, u nichž lze předpokládat nižší vzdělanostní úroveň, jsou v deníku psané standardní albánštinou. Oproti tomu Dija svůj deník píše hovorovou albánštinou, tak, jak je zvyklá mluvit v domácím prostředí, to však neurčuje její vzdělanostní úroveň. Z obou deníků víme, že Gjon studoval, zatímco Dija byla nucena se školou přestat a tajně ji doma učila její nejlepší kamarádka. Pokud tedy hodnotíme vzdělanostní úroveň obou pisatelů, lze říct, že je u Gjona vyšší než u Diji. To je však důsledkem zaostalého albánského společenství ve 30. letech 20. století, kdy jediným ženským údělem bylo být dobrou hospodyňkou. Stërmilli prostřednictvím Diji chce na tento problém poukázat:

„Jak se tahle nevzdělaná a navěky zotročená chudinka může stát dobrou a oddanou matkou a vychovatelkou? Jaké kompetence může mít k výchově dětí, těch dětí, kteří se stanou

¹⁴⁵ Albánský jazyk se obvykle dělí na dva dialekty, severní gegský a jižní toský. Pro gegské nářečí je především typická monoftongizace samohláskových skupin ua> ue> u, ye> y, ie> a zachování infinitivu (me shkue), kdežto u toského je infinitiv nahrazen konjunktivem (të shkosh). SUROVČÁK, M. Základy Albanistiky. (c.d.) str. 98-102

¹⁴⁶ Česky: násilník

¹⁴⁷ Česky: malé podhůří

¹⁴⁸ Česky: měkké a hladké

¹⁴⁹ Česky: sestup z výšky

¹⁵⁰ Česky: dávat smysl

¹⁵¹ Česky: nechutnost

¹⁵² Česky: nevěrná žena

¹⁵³ Česky: přebrodit

¹⁵⁴ Česky: zchladit

¹⁵⁵ Česky: dohazovač

¹⁵⁶ Česky: zahrada

¹⁵⁷ Česky: nervy

¹⁵⁸ SPASSE, S. *Pse?!* (c.d.) str.23-24

*budoucí nadějí této země, ochraniteli vlasti a hrdostí národa? Albánie, ideál, který si mučedníci vysnili, zůstane jakýmsi přáním pohřbeným společně s jejich rakvemi, dokud žena nebude mít možnost vychovávat své děti prostoupené zářící duši a nezdolnou vůli našich hrdinů. Takovou generaci mohou naší zemi vychovat jen svobodné a vzdělané matky.“*¹⁵⁹

Dalším společným aspektem obou románů je znázornění přímé řeči ve větách. V češtině k tomu používáme uvozovky. Oba autoři však používají pomlčku.

– *Uvidíme, – řekl a zasmál se, ...zasmál se a odešel.*¹⁶⁰

– *To je malý strýc Simon, dcero, – řekl mi před pár dny ukazujíc tlustým ukazováčkem na fotografii...*¹⁶¹

Uvozovky se v obou textech rovněž nacházejí, ale plní funkci citací.

„*Dítě bez matky je jako noc bez měsíce*“, tvrdí jedno lidové přísloví.¹⁶²

Anebo v případě, kdy postavy citují jinou osobu v minulosti.

– *No tak, ...tak proč děláš drahoty, proč nám nedáš souhlas k zasnoubení? My tě z celého srdce chceme zasnoubit, kdežto ty nám odporuješ. Nesmíš být ničitelem naší rodinné cti, nikdy nesmíš dopustit, aby se ti ostatní vysmívali! Vzpomínáš si, co mi říkali vesničané, když jsem tě přihlásil do školy? „Zavere, nedávej Gjoniho do školy, jinak už tu pro tebe nebude. Nechá tě a nic dobrého z toho nebude!“ – tohle mi říkali, jenže já je neposlechl, dělal jsem, co jsem chtěl.*¹⁶³

Tento způsob zapisování přímé řeči může být pro čtenáře velmi matoucí, hlavně v případě románu *Proč?!*, kdy jedinec vede až příliš dlouhý monolog, který se mísí s Gjoniho myšlenkami. Přestože je Stërmilliho způsob psaní stejný, tak věty v přímé řeči jsou krátké a přehlednější.

---

¹⁵⁹ „E kjo qyqare, e pashkollueme dhe e robnueme përjetë, si mund të bahet nanë e mirë, edukatore e denjë? Çfarë aftësi mund të ketë ajo për me rritë fëmijë, ata fëmijë që kanë me qenë shpresat e nesërme të këtij vendit, mburoja e atdheut dhe krenaria e kombit? Shqipnia, ideali që andërruen dëshmorët do të mbetet si një dëshirë e varrosun bashkë me kufomat e tyne, derisa femna të mos ketë mundësinë me rritë fëmijë të frymëzuem me shpirtin flakues e me vullnetin e papërkulun të heronjve tanë. E një brez të tillë vetëm nanat e lira e të mireedukueme mund t'i përgatisin këtij vendi.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djallë (c.d.) str. 29

¹⁶⁰ – *Do të shohim, – më tha dhe qeshi, ...qeshi dhe iku.* SPASSE, Sterjo. *Pse?!.* Tirana, 2013. str. 14

¹⁶¹ – *Ky asht xha Simoni i vogël, moj bijë, – më tha disa ditë ma parë, tue ma dëftue fotografinë me gishtin e trashë dëftues....* STËRMILLI, Haki. *Sikur të isha djallë.* Tirana. 1936. str. 13

¹⁶² „*Fëmija pa nanë, si nata pa hanë*“, *thotë një fjalë populllore.* STËRMILLI, Haki. *Sikur të isha djallë.* (c.d.) str. 19.

¹⁶³ – *E po atëhere pse bën naze, pse nuk na jep fjalën për fejesë? Ne duam me gjithë zemër të të fejojmë, kurse ti po na kundërshton. Ti nuk duhet të bëhesh shkaktari i prishjes së nderit familjar, ti nuk duhet të pranosh kursesi, që të behesh gaz i botës! A e mban mend ç'thonin katundarët, kur të dërgova në shkollë? „Zaver, mos e dërgo Gjoni në shkollë, se pastaj nuk do të jetë më për ty. Ka për të të lënë dhe të mirën nuk do t'ia shohësh!“ – kështu më thoshin, mirëpo nuk i dëgjova, por bëra atë që më preu koka.* SPASSE, Sterjo. *Pse?!.* (c.d.) str. 99-100

3.2 Hlavní postavy – Dija a Gjon

Hlavní představitelka románu *Kdybych byla chlapcem* je sedmnáctiletá dívka Dija Kërthiza, která vyrůstá v albánské muslimsky založené rodině. To může být zároveň jedna z příčin jejího nesnadného dospívání. Naopak hlavním představitelem románu *Proč?!* je dvaadvacetiletý Gjon Zaveri, který vyrůstá v albánské pravoslavné rodině. U obou románů se objevují určité náboženské fenomény, a to především u prvního zmíněného díla. Dija jako čtrnáctiletá dívka je nucena nosit muslimský šátek, který je jakýmsi symbolem zralosti dívky a její připravenosti na sňatek.¹⁶⁴ Další podobný znak můžeme najít hned v úvodu deníku, v němž nám vysvětluje, že fotografie jsou u muslimů hříchem, proto se raději rozhodla svůj život sepsat do deníku.¹⁶⁵ U druhého románu nejsou náboženské znaky až tak očividné. Objevují se v něm svátky jako Vánoce nebo Velikonoce, ale nejsou tak výrazné, jako u prvního románu. Na první pohled může být zřejmé, že Diju a Gjona od sebe liší rozdílná náboženství, ale nemusí to hrát podstatnou roli. Problematika obou románů se v první řadě týká zastaralých patriarchálních zákonů ovládajících albánskou společnost.

Určité rozdílnosti si můžeme všimnout v úvodu deníků, kde se nám oba hlavní hrdinové představují a zároveň i uvádí důvody psaní. Gjon se nám ve svém deníku představí poněkud stručně jakoby mimochodem:

*Jsem dvaadvacetiletý mladík, říkají mi Gjon Zaveri. Ale, ... udělal jsem chybu: k čemu je vám mé jméno? Stačí, když budete vědět, že jsem mladý, velmi mladý.*¹⁶⁶

Dle něj tedy, pro nás není vůbec důležité znát, komu konkrétně deník patří. Zdůrazňuje hlavně fakt, že je mladý. Tím nám může naznačovat, že problémy, se kterými v životě bojuje, se netýkají jenom jeho, ale i mnoha dalších mladistvých. Dalším zajímavým faktem je, že čtenáře Gjon v několika místech přímo oslovuje, je si tedy vědom, že deník budou číst i jiní.

*„Jak už jsem jednou řekl, je mi 22 let. Jsem člověk všestranný, silný a pohledný. Hodně jsem cestoval a potkával mnoho žen. Mé oči spatřily ty nejkrásnější a nejatraktivnější dívky ale žádná mi nepřišla k srdci...nemiloval jsem. Veškerým náznakům jsem nevěnoval pozornost. Jejich doteky, krásná slova a flirtování mě nechávaly chladným.“*¹⁶⁷

V této ukázce se nám Gjon více otevře. Popisuje nám svůj problém, který se ženami a láskou má a který bude rozebírat v celém svém deníku.

¹⁶⁴ STËRMILI, H. Sikur të isha djalë. (c.d.) str.24

¹⁶⁵ Tamtéž. str. 15

¹⁶⁶ *Jam i ri, njëzet e dy vjeçar, dhe më quajnë Gjon Zaveri. Por, ... bëra gabim: pse ju duhet emri im? Mjafton të dini se jam një i ri, shumë i ri.* SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.13

¹⁶⁷ *„Sikurse kam thënë edhe një herë tjetër, jam 22 vjeç: taman një njeri i shkathët, i fuqishëm dhe i pashëm, kam udhëtuar shumë dhe jam takuar me shumë femra. Vajza të bukura e tërheqëse kanë shijuar sytë e mij, po asnjera s'më ka hyrë në zemër...s'kam dashuruar. Cdo gjë e kam marrë për asgjë. Përkëdheljet e tyre, fjalët e bukura, dredhkat dyfaqesh dhe pillimet tepërta s'më kanë lënë ndonjë mbresë.“* SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.16

Dijin deník začíná takto:

*„Napadlo mě napsat o svém životě. Tohle mě napadlo, když jsem si prohlížela různé dětské fotografie strýčka Simona. A proč bych vlastně nemohla? Můj život možná pro ostatní nic neznamena, ale pro mě ano, jelikož je můj. Může být popsán různými zajímavými etapami a někdy, až si budu číst svoje radosti nebo smutky, tak se buď rozradostním nebo rozesmutním. Jakožto lidské tělo, které věkem utrží rány, tak i to se děje s životem.“*¹⁶⁸

*„Popis mého života bude neúplný a bude připomínat bezhlavý titulek, pokud bych nezmínila i svoji minulost. Především zlaté časy mého dětství, ačkoli pro mě až tak úplně zlaté nebyly. Tak jsem si myslela, že bych zde, pokud to bude možné, shrnula a srovnala svoje vzpomínky až do dnešní doby.“*¹⁶⁹

Úvodem nám Dija vysvětluje, proč si deník začala vést. Její způsob psaní je v mnoha směrech odlišný od Gjoniho. Je pro ni důležité nejprve převyprávět své dětství. Podstatným mezníkem pro ni je úmrtí její matky, jímž začíná její vyprávění. Na rozdíl od Gjona se nám Dija přímo nepředstaví. O jejím jménu nebo věku se dozvídáme až z různých parafrázovaných dialogů. To může naznačovat i to, že deník nemínila nikomu ukazovat, anebo ho chtěla ukázat pouze blízkému člověku, jakým byl například její láska Shpend, kterému po smrti svůj deník odkázala.

Odlišnost mezi Dijou a Gjonem můžeme sledovat i v jejich dětství a v tom, kde a v jakém prostředí vyrůstali. Dija se narodila jako jedináček. Po smrti její matky si otec vzal ovdovělou ženu, která měla již z předchozího manželství dvě děti. Později pak měli spolu ještě další dítě.

*„Po druhém manželství můj otec změnil svůj postoj ke mně. Nelámal si se mnou moc hlavu, ani se nestaral o to, aby zjistil, jestli mě macecha nevyužívá. Pomluvy, které proti mně macecha šířila, bral jako boží slovo. Kdykoli jsem se bránila nebo si stěžovala, neprojevil ani náznak zájmu. Častokrát mi nadával místo toho, aby mě utěšoval.“*¹⁷⁰

---

¹⁶⁸ „Më shkrepj ta shkruaj jetën time. Ky mendim më leu tue i pa fotografitë e ndryshme që përfytyrojnë xha Simonin qysh në kohën e fëmijësisë. Përse të mos e shkruaj? Jeta ime për të tjerët, ndoshta, nuk vlen asnjë dysh, por për mua ka rëndësi, se asht e imja, se mund të përshkohet nëpër faza të ndryshme interesante dhe dikur, tue këndue në këto fletë gëzimet ose hidhërimet e mia, do të kënaqem ose do të pezmatohem. Sikurse pëson ndryshime trupi i njeriut tue u lakue nëpër rrathët e moshës, ashtu ndodh edhe me jetën.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë (c.d.) str. 13

¹⁶⁹ „Përshkrimi i jetës sime do të jetë i paplotësuar dhe do t'i ngjasojë një shtati pa kokë, po të mos i përmend këtu edhe kohët e kalueme, sidomos, kohët e arta të fëmijësisë, megjithëqë ato nuk kanë qenë dhe aq të arta për mua. Prandaj mendova t'i përmbledh kujtimet e mia të deritanishme, me sa më asht e mundun, dhe t'i rendoj këtu.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë (c.d.) str.16

¹⁷⁰ „Mbas martesës se dyte, im atë e ndërroi qëndrimin e vet kundrejt meje. Nuk e çante kryet fort për mua dhe as që kujdesohej të merrte vesh se si më përdorte njerka. Shpifjet që trrilonte njerka për mua, atij u dukeshin si qortimet apo këshillat e hazreti Hatixhes. Kur unë mbrohesha ose ankohesha, atij s'i bante tër veshi. Shumë herë, në vend që të më ngushëllonte, më shante“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë. (c.d.) str.19

„Mé postavení se ještě více zhoršilo ve chvíli, kdy se po třech letech manželství narodil Riza. Veškerou pozornost pak můj otec věnoval synovi a mně už ne. Neodvažovala jsem se ani naznačit, natož vyslovit nějaké přání.“¹⁷¹

Z těchto dvou ukázek je patrné, že se otcův přístup vůči ní naprosto změní. Dává přednost své nové manželce a nevnímá, respektive ani nevěří Dije to, jak se k ní její macecha chová. Dijino postavení v rodině se ještě více zhorší v momentě, kdy se jí narodí nevlastní bratr. Od té doby je prakticky neviditelná.

Oproti tomu Gjon pochází z celkem běžné rodiny. Má oba rodiče a starší sestry, ale žádného bratra. Na rozdíl od Dijí, která nám vyličila své smutné dětství, se Gjon o tom svém prakticky nikde nezmiňuje. Jeho jediná zmínka je:

„Ted' se mě možná zeptáte na to, jak jsem prožil těchto 22 let. Pokud chcete obvyklou odpověď, řeknu vám: -Toto období života – Život nazveme Životem – jsem prožil překrásně. Nicméně, pokud chcete neobvyklou, ale pravdivou odpověď, pak vám tedy neodpovím zcela jasně: „Vůbec nevím, jak jsem toto období života prožil!“ Ano! ...nevím, ani neporozumím, jak čas ubíhá a roky plynou. A tím vším jsem si uvědomil jen jednu věc: „Život – pokud je to pravda, tančí s našimi nohama a vysmívá se našim záležitostem!““¹⁷²

Zde si můžeme všimnout Gjonova způsobu uvažování. Není pro něj až tak důležité nám vyličit své dětství, ale spíše se zamyslet nad tím, jak nám čas utíká mezi prsty. Jeho rodinné vztahy jsou na rozdíl od Dijiných velmi dobré, svůj čas rád tráví v rodinném kruhu.¹⁷³

Přestože jsou postavy Dijí a Gjona v mnoha ohledech naprosto odlišné, spojují je především přetrvávající patriarchální zákony vládoucí v jejich rodinách. Oba jsou nuceni žít dle vůle svých rodičů. Na rozdíl od Gjona, který má určitou formu svobody je Dija už od dětství více omezována. Musela odejít ze školy, zahalit se a starat se o své sourozence, kdežto Gjon mohl studovat, cestovat, žít sám ve městě. Toto je hlavně podmíněno tím, že muž má v albánské společnosti vyšší postavení než žena. Oba romány nás seznamují s problematikou mladistvých, ale v románu *Proč?!* jsou zde především muži, kteří jsou stejně jako dívky nuceni vzít si toho,

---

¹⁷¹ „Gjendja ime u vështirësue edhe ma fort, kur leu Rizai në krye të tre vjetëve qe ishte martue. Atëherë im atë u dha kryekëput mbas birit, tue mos e nxe kryet ma për mue. Nuk guxojshe as edhe me qe e jo mam e shfaqë ndonjë deshirë.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë. (c.d.) str. 20

¹⁷² „Tani ndofta do të më pyesni ndonjë se si i kam kaluar këto 22 vite. Nëqoftëse doni një përgjigje të zakonshme, ju them: - Këtë periudhë të jetës – Jetë ta quajmë Jetën – e kam kaluar për bukuri. Mirëpo, në qoftë se doni një përgjigje jo të zakonshme, por të vërtetë, atëhere nuk ju përgjigjem me gjithë mend: „“ Nuk di aspak se si e kam kaluar këtë periudhë të jetës!“ Po! ... nuk di, as nuk do të kuptoj se si po kalon koha, se si po rrotullohen vitet. Me gjithë këtë, vetëm një gjë kam kuptuar: „Jeta – në qoftëse gjëndet me të vërtetë kjo, - është duke vallzuar me këmbët tona dhe është duke u tallur po me punët tona!““ SPASEE, S. Pse?! (c.d.) str.13

¹⁷³ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str. 19

koho jim vyberou rodiče. Jak již bylo řečeno výše, Gjon prožil celkem bezproblémové dětství, avšak zlom nastal v jeho osmnácti letech:

„Aferdita, Naumova dcera, ten večer tak dobře obsluhovala, že na všechny udělala velký dojem. – Teda, jakou to dceru máte, strýci Naume! Ať žije! – říkali mu hosti. Moje matka se okamžitě obrátila na otce: - Muži, nevezmeme si Aferditu pro Gjoniho? Vždy jsem o ní slychávala jen to nejlepší, tak pročpak bychom si ji nevzali? Anebo necháme Gjoniho, aby si vybral jednu z těch, co nosí krátké šaty, abychom pak od ostatních slychávali: „Povstaňte rodičové, nevěsta usedává!“ – Otec, jelikož se mu vyřčená slova velmi zalíbila, bez dalšího hlubšího uvažování povstal z čela stolu a obrátil se na Nauma. – O Naume, nezasnoubíme mého Gjoniho s tvou Aferditou, kterou jsme si ve vši cti oblíbili?“¹⁷⁴

V této ukázce nám Gjon retrospektivně vypráví o momentu, kdy mu v jeho nepřítomnosti rodiče vybrali nevěstu. Můžeme si povšimnout matčina výrazu *„jednu z těch, co nosí krátké šaty“*, tím měla namysli městské dívky, které pro ně byly zcela cizí a nevhodné. Aferditu a její rodinu znali odjakživa. Měli tak jistotu, že jejich rodinná čest bude zachována.

„Naumi a jeho manželka s plachostí otci odpověděli: - Pokud bude chtít Gjon, proč by ne? To byla jedna ze zbytečných otázek, jelikož ze zákona nejsou povinni vyžadovat od syna nebo dcery souhlas. To, co rodiče rozhodnou, je svaté. Gjikova slova proto zasáhla mého otce, ten se přesto neurazil a s potřebnou chladnokrevností odvětil: - Že ji Gjoni nechce, říkáš?! To ne, proboha, dosud si od dětí nenechávám skákat na hlavu, jsem stále věrný zákonu a mužství! Ale co to říkám? Gjoni je vystudovaný kluk a nedovolil by si zlomit svému otci srdce. O tu věc se tedy už nestarejte.“¹⁷⁵

Pozoruhodná je reakce Gjonova otce, kdy v Naumově celkem normální odpovědi pocítil určité pochybnosti vůči jeho roli otce. Je si jistý, že s tímto rozhodnutím bude jeho syn souhlasit. Přeci jen je to otázka zvyku a svým nesouhlasem by Gjon riskoval ztracení své rodinné cti, a to by si, jakožto inteligentní mladý muž, nedovolil. Tímto je uzavřena jakási ústní dohoda mezi oběma rodinami. Otázka zní, zda Gjonova role v této věci je nějak podstatná? Obě

---

¹⁷⁴ „Aferdita, e bija e Naumit, këtë natë kishte shërbyer shumë mirë, sa që të gjithëve u paska lënë mbresë të madhe. – Mashalla, mashalla, gocë paske, or xha Naum! Të të rrojë! – i thanë të gjithë të ftuarit. Atëherë nëna ime e shpoi babanë: - Burrë, a nuk e marrim Aferditën për Gjoni? Gjithnjë kam dëgjuar fjalë të mira për këtë, atëherë pse të mos e marrim? A po do ta lëmë Gjoni të marrë ndonji fustane shkurtër, që të na këndojë gjithnjë: „Ngrehuni prindër, të ulet nusja!“ – Babai pa u thelluar më tutje, por edhe mbasi i kishte ardhur mbas qejfit kjo fjalë, u ngrit nga kreu i tryezës dhe i tha Naumit. – Or Naum, a nuk e fejojmë Gjoni tim me Aferditën tënde, se për nder na ka hyrë shumë në zemër?“ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.23-24

¹⁷⁵ „Naumi me të shoqen si pak me droje iu përgjigjën babait: -Në qoftë se don Gjoni, pse të mos i fejojmë? Kjo ishte si një pyetje e tepruar, sepse nga ne nuk e kanë zakon të kërkojnë pëlqimin e djalit a të vajzës: atë që vendosin prindërit as drejt s'e kundërshton. Fjala e Gjikes, pra e dogji pak babanë, megjithatë ai nuk e prishi gjakun, por iu përgjigj me gjakftohësinë e nevojshme: - Mos nuk e do Gjoni, thua?! Jo, për Zotin, nuk kam rënë ende nën këmbët e fëmijëve të mij, jam ende besnik i zakonit e i burrësisë! Por, ç'po them? Gjoni është djalë shkolle e nuk e pranon kursesi t'ia thyjë zemrën babit, prandaj sa për atë punë të mos ju hajë krimbi.“ Tamtëz.

rodiny se již dohodly, ale poslední slovo by měl mít Gjon. Ten celé čtyři roky usilovně odmítal domluvený sňatek. Stal se tak terčem všelijakých nadávek, jak ze strany své rodiny, tak i ze strany vesničanů.

*„Jsou to čtyři roky, co jsem se zapřísahal, že se nezasnoubím a zároveň to jsou čtyři roky, co se rodiče zapřísáhli, že mě zasnoubí, protože jinak se stanu příčinou ztráty rodinné cti. Slib, který dáš, už zpátky nevezmeš. To je pro našeho vesničana jako jedna plus jedna. A více už není třeba dál zacházet!“*¹⁷⁶

Dijina situace je poněkud jiná. Na rozdíl od Gjoniho, který nejeví žádný zájem o milostný život, se Dija zamiluje do mladého kosovského mladíka jménem Shpend Rrëfës, s nímž se tajně schází u své nejlepší kamarádky Ireny. Avšak i u Dijiny rodiny jsou vidět prvky autority ze strany jejího otce:

*„Dozvěděla jsem se, že nějaký Fazlli Pllaja žádal o moji ruku, ale naštěstí ho můj otec odmítl, protože není z dobré rodiny. V naší době a v naší společnosti ti, kteří svoji pozici nezískali bohatstvím nebo mocí, nejsou z dobré rodiny. Kultura a morálka zatím stále není v této společnosti na prvním místě. Tahle událost mě donutila se zamyslet nad svým osudem. Mám strach z toho, že mě otec provdá bez mého vědomí. Co pak budu dělat? Ani já nevím. Zůstala jsem napospas osudu, jsem vyděšená ze strachu, že mě trefí jeden z těch vystřelených jedovatých šípů.“*¹⁷⁷

Stejně jako u Gjona si můžeme povšimnout role otce, který zde vystupuje jako soudce připravený rozhodnout o osudu svého dítěte. Dija vyjadřuje své obavy a poukazuje na penězi zkaženou albánskou společnost. Postupně se vztah mezi ní a Shpendim prohlubuje a rozhodnou se vzít. Dija požádá svého strýce Hamita a Irenina otce, strýce Simona, aby si promluvili s otcem o jejím sňatku se Shpendim.¹⁷⁸ V albánské společnosti bylo zcela běžné, že o dívčinu ruku žádali blízcí z chlapcovy strany, a to pouze muži. V tomto případě Dija požádala o pomoc i svého strýce Hamita, protože věřila, že otce dokáže přesvědčit.

„Otec se nenechal přesvědčit o mém sňatku se Shpendim. – Nemůžu svoji dceru dát nějakému uprchlíkovi – řekl. – Pochází z urozené rodiny a má mnoho peněz. – odpověděl strýc

---

¹⁷⁶ „Kam katër vjet, që kam ngulur këmbë të mos fejohej, por prindërit kanë katër vjet, që ngulin këmbë për të më fejuar, se për ndryshe...unë u bëkam shkakëtar i humbjes së nderit familjar. Besa e dhënë nuk mirret prapa; kjo për katundin tonë është si një e një bëjnë dy. Me tutje nuk duhet të shkojmë.“ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.26

¹⁷⁷ „Marr vesh se nifarë Fazlli Pllaja më paska kërkue për grue, por im atë, për fat të mirë, nuk kishte dëgjue me më dhanë, pse ai s'qenka i rodit të mirë. Në kohën tonë e në shoqinë tonë të gjithë ata që nuk kanë një pozitë të fitueme me pasuni ose me fuqi, nuk janë nga rodi i mirë. Kultura e morali ende s'kanë mundë me u ngjitë në kikël dhe me e fitue çmimin e parë. Kjo ngjarje më bani të mendohej shumë për fatin tim. Druet se mos më marton im atë me ndonji njeri pa pyetë fare. Ç'të baj? Edhe unë nuk di. Kam mbetë në mëshirën e fatit; jam e trembun nga droja se mos më qëllon ndonji shigjetë helmuese e shituese.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djale. (c.d.) str.92-93

¹⁷⁸ STËRMILLI, H. Sikur të isha djale (c.d.) str.117

Simon. – I kdyby to byl třeba pašův syn a měl pytel zlata. Nedám svoji dceru chlapci, který opustil svoji rodnou zem, můj příteli, kámen by měl zůstat na svém místě – poznamenal můj otec.“¹⁷⁹

Označením „uprchlík“ tak naráží na Shpendovu minulost, kdy společně s matkou museli utéct z Kosova, jelikož se jeho otec s bratry zapojil do boje proti Srbům a následkem toho umřeli.¹⁸⁰ V jeho očích tak Shpend nepředstavuje vhodného ženicha pro jeho dceru. Namísto toho ji bez jejího vědomí zasnoubí s postarším obchodníkem, kterého vůbec nezná, ale který dle všeho splňuje všechna jeho kritéria. Je z dobré rodiny, má postavení a peníze. Sňatek bere jako obchod. Nešťastná Dija po zasnoubení zjišťuje, že jejímu nastávajícímu je okolo čtyřiceti let a je vdovec, kterému před měsícem zemřela manželka.¹⁸¹ Dijino zdraví se v tu chvíli zhoršuje a zjišťuje, že má tuberkulózu.

„Můj otec dal souhlas ke sňatku s tímto cizím pánem a muslimský soudce to posvětil ve jménu šariátu. Takovou příkladnou podlost udělal otec proti svému dítěti a soudce to schválil ve jménu toho svého nebeského zákona nazývaného islamismem. Nicméně už se stalo a otec je velmi spokojený se svým ziskem. Ale netuší, že tímto svoji dceru zabil vlastníma rukama a pohřbil zaživa.“¹⁸²

V tuto chvíli se Dija i Gjon nachází ve stejné situaci. I přes veškeré rozdíly, které mezi sebou mají, je spojuje právě ta část, kdy jim otec doslova nařizuje a rozhoduje o tom koho si mají vzít. Jistě, Gjon měl oproti Dije tu možnost se rozhodnout, i když ve skutečnosti tomu tak ani v jeho případě nebylo. Oba sdílí ten samý názor. V jejich očích je albánská společnost v tomto směru velice zaostalá, a právě tyto patriarchální zákony by se měly vymýtit. Zajímavé však je, že z Dijina pohledu jsou oběťmi této společnosti především ženy a prohlašuje, že kdyby byla chlapcem mohla by se proti této tradici a utlačování žen postavit.¹⁸³ Po přečtení Gjonova deníku se nám její tvrzení může jevit jako ironie. Tento problém se netýká jenom dívek, jsou tu i mladí muži, kteří svobodu volby taktéž nemají.

„Stejných rodičů, jako je můj otec, je v Albánii spousta. Tyto lidé svým zaostalým postojem působí svým dětem utrpení. Jsou to otroci primitivnosti a přísných zákonů, které jsou

---

¹⁷⁹ „Nuk u bind im atë që të martohem me Shpendin. – S’ mundem me ia dhanë gocën nji muhaxhiri, - kishte thanë. – Ai asht prej nji familjes fisnike dhe ka mjaft të holla, - i ish përgjigjë xha Simoni. – Sikur të jetë edhe bir pashai dhe sikur të ketë nji thes flori, nuk ia jap time bijë nji djaloshi që asht shkullë nga vendi i vet, se guri, miku im, asht i randë në vend të vet, - kishte vërejtë im atë.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë. (c.d.) str.117

¹⁸⁰ Tamtéž str. 61-62

¹⁸¹ Tamtéž. str.136

¹⁸² „Im atë e dha pëlqimin që të martohem me atë njeriun e panjofun prej meje dhe kadiu e bekoi në emën të sheriatit. Këtë poshtërsi shembullore e bani baba kundër fëmijë së vet dhe kadiu e aprovoi në emën të saj ligje hyjnore që quhet myslimanizëm. Megjithëkëtë, ky turp u krye dhe im atë asht i kënaqun për fitimin që pat. Por ai nuk mendon se e ka vra të bijën me dorë të vet dhe see e ka futë në vorr për së gjalli.“ Tamtéž str. 133

¹⁸³ Tamtéž str.101

v ostrém kontrastu s dnešní pokročilou dobou. Zůstali stát na místě a nechtějí se pohnout vpřed a pohledět na změny, které přináší toto století. Jinými slovy, náleží minulému století a nemohou se smířit s novým proudem.“¹⁸⁴

„Ach, tyto naše staleté zvyky zničí člověka! Rodiče ženou své děti do sňatku bez toho, aniž by se jich ptali. Chceš nebo ne, musíš poslechnout, jinak jsi podlý a jsi trnem svých rodičů! Dosud jsem opovrhoval svojí angažovaností ve sňatku s Aferditou, proto jsem pro lidi ze vsi podlý a pro rodiče jsem pijavice, která jim neustále vysává krev.“¹⁸⁵

Oba hlavní představitelé románů se prostřednictvím svých deníků snaží těmto zastaralým pravidlům postavit čelem. Otázka ale je, jakým způsobem? Jak již víme, Gjon se snažil po dlouhé čtyři roky vyhýbat sňatku. Pokoušel se své rodině i přátelům vysvětlit svůj názor na manželství, avšak marně. I přes veškerý svůj vnitřní boj byl společností donucen na sňatek přistoupit. Oproti tomu Dija, která navzdory svým názorům, od počátku jevila ke svému otci poslušnost, se mu nakonec vzepřela. Těsně před tím, než se měla konat její svatba, se rozhodla utéct společně se Shpendim do Itálie.

„Před daným slovem již výmluvy nemají místo. Snažil jsem se tomu vyhýbat čtyři, pět let, ale nakonec se ukázalo, že místní tradice jsou silnější: zvítězily. Ale zvítězily násilím! I já jsem se stal obětí této tradice! Ani moudrost nebo mladý věk nemá šanci před zákonem rodné země. Je silný, má silné kořeny, které nedokáže vymýtit žádný jiný zákon.“¹⁸⁶

„Jakmile jsem se vrátil do vesnice, zpráva se okamžitě rozšířila: Gjon Zaveri se bude ženit. Je to pravda, ožením se. Je to příkaz a přání rodičů.“¹⁸⁷

„Nedovolila jsem jim, aby ze mě udělali nevěstu podle místních tradic. No a co, že se nezkrášlím a nezahalím svoji tvář lehkým závojem. Dej Bůh, aby se mi nelíbil ten obchodník, který si mě koupil. Ale co to říkám? Rozhodla jsem se utéct se Shpendim, takže ten obchodník nebude mít šanci vidět ani prst, natož obličej.“¹⁸⁸

---

¹⁸⁴ „Prindë si im atë, ka shumë Shqipnia. Këta njerëz, me mendësinë e tyre prapanike, vetë e ndjellin rrezikun dhe mjerimin e fëmijëve të vet. Këta janë skllavët e primitivitetit e të zakoneve të egra që janë në kundërshtim të rreptë me konditat e me rrymën përparuese të kohës se sotshme. Këta kanë qëndrue në vend dhe as që duen me shkue përpara për t'i pa ndryshimet që imponon shekulli i sotshëm. Me fjalë të tjera, këta i përkasin shkullit të kaluem dhe nuk mund të pajtohen me frymën e re.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djallë (c.d.) str. 132

¹⁸⁵ „Oh, këto zakonet tona shekullore e bëjnë verrem njerinë! Prindërit fejojnë fëmijët e tyre pa i pyetur fare. Do s' do, do t'u bindesh, se përndryshe je i poshtër, je ferra e prindërve! Unë kam përbuzur gjer tani fejesën time me Afërditën, pra për popullin e krahinës jam i poshtër dhe për prindërit jam gjemb, që u thëthij pa pushim gjakun e tyre.“ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.25

¹⁸⁶ „Arsyet më nuk hynin në punë përpara fjalës se dhënë. Ngula këmbë për katër pesë vjet, por më në fund zakoni i vendlindjes doli më i fortë: fitoi...por fitoi me detyrim, me forcë! Rrashë edhe unë theror i zakonit! As dituria, as mosha e re, as...gjë tjetër nuk vlekan më përpara kanunit të vendlindjes: ai është i fortë, ka rrënjë të forta, të cilat as një ligj me forcë nuk po i shkul dot.“ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str. 101

¹⁸⁷ „Porsa shkela në katund fjala u përhap menjëherë: Gjon Zaveri do të martohet. Dhe të vërtet kam për t'u martuar: është urdhëri dhe dëshira e prindërve.“ Tamtëz str.118

¹⁸⁸ „Nuk lejova të më vënë këna dhe të më bajnë nuse simbas zakonit të vendit. Punë e madhe në mos u zbukurofsha tue u mërtisë dhe tue u lye e ngjye. Dhantë zoti, të mos më pëlqejë ai tregtari që më ka ble. Por, ç'them kështu?

Osud obou hrdinů končí po všech stránkách tragicky. Navzdory Dijině odvaze postavit se proti zavedenému systému je chycena policií a odvezena zpátky domů, kde jí rodiče přes veškeré námitky provdají. Její zdraví se rapidně zhoršuje a Dija následkem tuberkulózy umírá. Jejím posledním přáním je být pochována v bílém jako nevěsta, která se chystá ke svému manželovi. Vysvětluje to tím, že se nemohla provdat ze své vůle za toho, koho milovala. Gjonovy zápisky končí ve chvíli, kdy se ožení. Vypadá to jako by už pro něj nemělo smysl si dál vést deník. O jeho tragické sebevraždě, kterou spáchá skokem z útesu, se dozvídáme od neznámého vypravěče. Na rozloučenou po sobě zanechal dopis, ve kterém popisuje, jak mu filozofie ovlivnila život a způsob myšlení. Jeho slavnou větou „*Svět ničeho, z ničeho, pro nic. Otáčí se z důvodu ničeho.*“ zakončil svůj dopis.

3.3 Vedlejší postavy

V obou dílech se nacházejí postavy, jež mají značný vliv na zmíněné hlavní hrdiny. I přestože jsou oba romány psány ve formě deníku a může se tak očekávat spíše subjektivní pohled na život protagonistů, najdeme těchto postav v obou dílech více než dost, jak těch záporných, tak i kladných. V Stërmilliho románu lze tyto postavy na první pohled od sebe rozlišit. Záporným postavám autor připisuje negativní vlastnosti, a především i ošklivé zevnějšky, jako to je u macechy a jejího postaršího manžela. Těm kladným zase jen ty nejpozitivnější rysy. Oproti tomu u Spasseho románu lze těžko na první pohled rozeznat zápornou a kladnou postavu. Spasseho se ke svým postavám nestaví ve stylu černé a bílé, jako to je například u Stërmilliho. Obecně lze říct, že zápornou postavou v obou dílech je především společnost, která je převtělena v tomto případě do postav rodičů.

Důležitými vedlejšími postavami jsou pro oba protagonisty jejich nejlepší přátelé U Diji je to její nejlepší kamarádka a zároveň sousedka Irena, kterou považuje za svoji sestru. Bez ní by Dija nebyla tou, kterou je. Veškeré její názory, pohled na svět a na dnešní společnost či její vyšší vzdělanostní úroveň a znalosti cizích jazyků jsou připisovány právě Ireně. Jejím dočiněním tak rozšířila Dijiny znalosti a dopomohla jí k pokrokovému pohledu na svět. Irena a její rodina představují pro Diju prototyp vysněné rodiny, kterou nemá. Častokrát u nich Dija nacházela porozumění a útěchu.

„Když jsem dokončila své domácí povinnosti, nebo když jsem se cítila smutně, šla jsem ke strýčkovi Simonovi, abych poseděla s Irenou. Ji jsem milovala a miluji ji dodnes, stala se

---

Unë kam vendosë me u arratisë me Shpendin dhe ai tregtari nuk do të ketë fat mem a pa as gishtin e dorës e jo ma fytirën.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë (c.d.) str.149–150

mojí sestrou a učila mě. Veškeré školní učivo mi vždy zopakovala a povzbuzovala mě k rozšiřování mých znalostí, které jsem získala na základní škole.“¹⁸⁹

„Poté, co jsem unikla z macešiných spárů, jsem si skoro denně četla s Irenou. Dávala mi lekce, které se sama ve škole učila a jednou za čas mě i zkoušela. Tímto způsobem jsem pokračovala do té doby, než dokončila školu. Irena mi říká, že jsem moc chytrá. Potěšená touto vzácností se mě snažila naučit toho co nejvíce. I já jsem se dala ze všech sil do učení, hlavně do francouzštiny. Ted' můžu říct, že za všechno vzdělání vděčím Ireně.“¹⁹⁰

Nejenže by bez Ireny neměla dostatečné vzdělání, ale také by nepoznala svoji osudovou lásku, Shpendiho. Její odvalu vzepřít se otci a oddat se láskou ke svému milému můžeme lehce připisovat Ireně a její rodině, která jí ve všem vždy podporovala. Stërmilli záměrně vytvořil postavu Ireny jako protiklad k Dije. Irena oproti Dije měla liberálnější rodiče, dokončila školu, vdala se za muže, kterého milovala. Možná je to i tím, že Irena nepochází z tak ortodoxní rodiny jako Dija.

Gjoniho blízkým přítelem z jeho rodné vesničky je Gjenci, o pět let starší a již ženatý muž. I přes Gjionovu nechuť s ním rád vede rozhovory o ženách a o lásce. Snaží se Gjona přesvědčit, že milovat ženu je úžasný pocit, a naopak Gjoni se ho snaží přesvědčit, že o takové věci, jako je láska a ženy, nemá zájem. Gjoni se i v jeho přítomnosti cítí nepochopen. Právě Gjenci patří mezi ty, kteří ho popostrkují ke sňatku s Aferditou. Zajímavé je zjištění, že Gjoni, oproti Dije, která má i přes veškeré své trápení oporu u Ireny, je on sám proti světu. Nemá se komu svěřit, dokonce ani svému příteli.

„Jak hloupý se mi zdá, že je Gjenci! Vždycky mě trápí s problematikou mládeže. Je mu 26–27 a už rok je ženatý s krásnou dvacetiletou dívkou. Zdá se, že si ho přivlastnila tak moc, že si u každé maličkosti neodpustí říct: „Ach, láska!“ Přede mnou o své ženě nemluví, ale ve chvíli, kdy kolem nás projde jiná dívka, tak začíná stejná písnička pořád dokola – Koukej se Gjoni, vypadá jako panenka! Má krásnou chuť, štíhlé tělo, černé obočí, červené tváře, ...má .... Má. Ale no tak, copak nemáš duši, člověče, že se nezajímáš o ženy? Jsi zvláštní, necitlivý člověk! Pokaždé, když takhle mluví, tak se dívám jinam a přemýšlím. Gjenci je bezhlavě zamilován do své manželky (aspoň mně se to tak zdá) jako dítě, které je poblázněno svou matkou. Vždy se

¹⁸⁹ „Kur i mbarojsha punët e shtëpisë ose kur e gjejsha veten të ngeshme, shkojsha te xha Simoni për të ndejtë me Irenën. Atë e dojsha dhe e due shumë, sa më që ba si motër dhe më jepte mësim. Të gjitha mësimet e shkollës m'i përsëriste dhe më nxiste të zgjanor dijeninë e paktë që kisha marrë në shkollën fillore.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë. (c.d.) str. 32

¹⁹⁰ „Mbasi shpëtova nga thundra e njerëzës, nisa me këndue, gati për ditë, me Irenën. Ajo m'i jepte mësimet që bante vetë në shkollë dhe, herë mbas here, më provonte. Në këtë menyre vazhdoja derisa ajo e mbaroi shkollën. Irena thosh se jam shumë e squet dhe, e kënaqun nga kjo cilësi e rrallë, përpiquej të më mësojë sa më shumë. Edhe unë iu vune mësimet, sidomos frengjishtes, met ë gjitha fuqitë e mia. Tash mund të them se zotnoj njëfarë kulture, të cilën ia detyroj Irenës.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë. (c.d.) str.36

chová, jako by ji měl před sebou, i když tam ve skutečnosti není, a to i ve chvíli, kdy kolem projde jiná. To pak začne mluvit o lásce. Nejdříve mi popíše krásy ženy a poté mi jmenuje každou dívku z vesnice, která má už věk na vdávání. Pro mě chce vybrat tu nejlepší, jelikož mě má rád. Ale copak mě tohle zajímá? “¹⁹¹

Gjon později zjišťuje, že ve skutečnosti Gjenci nebyl v životě šťastný, vše musel předstírat. Před svou smrtí mu napsal dopis, ve kterém Gjonovi vysvětluje, že celý svůj život byl zamilovaný do dívky jménem Lena. Svoji manželku nenáviděl, ale musel si ji kvůli přání svých rodičů vzít. Gjonovi radí, aby se těmito zákony nenechal ovládnout a postavil se jim čelem.¹⁹² Gjenci byl také, stejně jako Gjon, obětí patriarchálních pravidel tehdejší společnosti:

*„Nezradil jsem sebe, ale byl jsem zrazen místními tradicemi. Tudiž jsem zrazený zrádce, odsouzený na navěky! Zákon mě přiměl, abych uposlechl touhu svých rodičů, a tudíž mě moje touha nutí, abych skoncoval se svým životem.“*¹⁹³

3.4 Vnímání rozdílu mezi městem a venkovem

Velice zajímavým společným znakem obou hlavních postav je jejich pohled na rozdíl života ve městě a na vesnici. Gjon pochází z vesnice, ale většinu svého dospívání trávil na škole ve městě. Trávil tam mnoho času, což je patrné i z jeho chování. V mnoha směrech je to velmi vzdělaný mladý muž. Umí tančit společenské tance, miluje filozofii a rád čte knížky. Je to tedy naprostý opak typického albánského vesničana, který většinu svého života stráví tvrdou prací na polích. Oproti tomu Dija vyrůstala celý život ve městě. Byla také v určitých ohledech velmi vzdělaná a i přesto, že jí rodiče školu zakázali a donutili ji se zahalit, se nenechala zastrašit a tajně se dál učila u své nejlepší kamarádky Ireny. Postava Dijy je také určitým opakem typické utlačované muslimské dívky. Vzepřela se konvenčním pravidlům, i když to dělala tajně.

„Udivuje mě, jak moc jsme pokročili z upadající civilizace. Albánka, která před chvílí ani neuměla chodit – jak říkají proevropští albánští intelektuálové – teď překrásně tančí. A co

---

¹⁹¹ „Sa u pagdhenur më duket se është Gjenci! Gjithnjë më ngacmon për punë rinie. Është 26-27 vjeç dhe i martuar para një viti me një vajzë të bukur njezët vjeçare. Duket se ajo e ka përvetësuar aq fort, sa asnjë t'imtë nuk i durohet pa thënë: „Ah shpirt!“ Për gruan e vet nuk më flet, por në qoftë se kalon pranë ndonjë tjetre, atëherë fillon nga kënda e Mukës. – Shiko, mor Gjon, duket si pullumbeshë! Ka të ecur të bukur, trup selvie, vetulla të zezë, fytyrëkuqe, ... e ka ... e ka. Po aman, bre nuk ke shpirt njeriu, që nuk do të kuvendosh për punë femrash? Çudi me ty, njeri pa ndenja! Ai flet kështu dhe unë shikoj gjekë dhe mendoj. Gjenci është i dhënë kryekëput mbas nuses së vet (ashtu më duket mua) si një çilimi, që është dhënë mbas nënës së vet. Kur është larg saj, edhe kur sheh ndonjë tjetër, i duket sikur e ka atë përpara dhe kështu fillon të flasë për punë dashurie: së pari më përshkruan bukuritë e femrës dhe pastaj ze e m'i numëron një e nga një vajzat e katundit, që janë në moshë martese. Mua më do shumë, prandaj do të më zgjedhë një nuse të mirë. Po, ku dëgjon koka ime dokra të tilla.“ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.18

¹⁹² SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.58

¹⁹³ „Unë nuk e tradhtova veten, por mua më tradhtoi zakoni i vendlindjes. Jam pra një tradhëtar i tradhëtuar, i dënuar me kohë! Zakoni më bëri t'u bindem dëshirës së prindërve, dhe tani dëshira ime po më bind që të kërkoj fundin e jetës.“ SPASSE, S. Pse?! str.59

teprve, když je v náručí cizího muže, jakožto paní G. a především Pola v tom mém. Jaký rozdíl nám tu nastane: Pola, městská dívka, kdežto já neotesaný vesničan. Kdyby Pola věděla, že se moje máma, sestry a moji příbuzní oblékají do tradičního oblečení, a že neumějí vůbec tančit, jako ona, a že možná nikdy neposlouchali gramofon, pak jsem si jistý, že by nikdy nedala svolení tančit se mnou. “¹⁹⁴

„Ach, jak k politováníhodné jsme my muslimské ženy z měst. Říkám z měst, jelikož se zdá, že ženy z vesnic jsou osvobozeny z trestu otroctví, protože se nezahalují. Oproti tomu ale mají jiné povinnosti: Jsou zahlceny tvrdou prací, kterou neudělá ani chlap a ani zvíře. A my měšťanky sice máme lehčí život, ale stal se z nás monopol. Úplně jako v dobách sirek. Jsme jako sirky, které září a hoří jenom v případě, kdy se jich dotkneme nebo vznítíme. Co naděláme? Takhle to požaduje zákon, takto nám to přikazuje náboženství. “¹⁹⁵

V první ukázce si můžeme všimnout Gjonova popisu rozdílnosti žen na venkově a ve městech. Neunikne nám jeho ironie, když říká, že kdyby elegantní měšťáčka Pola viděla jeho rodinu oblečenou do tradičního albánského oděvu, netančila by s ním už nikdy. Naráží tak na určitou zaostalost venkova oproti městu. Druhá ukázka je z Dijina deníku, kde také můžeme pozorovat rozdíly žen na vesnicích a ve městě. Ukázka vyzdvihuje hlavně rozpor muslimských žen oproti těm na vesnicích, které mají sice větší svobodu, ale i mnohonásobně více práce než ženy, které žijí ve městech. Ženy z měst mají život lehčí, ale na úkor své osobní svobody. Můžeme se tedy domnívat, že Gjon měl na mysli dívky křesťanské víry, které měly o mnoho více svobody než ty muslimské žijících ve městech.

V románu „Proč?!“ se ze strany Gjonovy rodiny, především ze strany jeho otce, objevují narážky a kritika vůči městu. Týká se to zejména městských žen, které nazývá lehkými děvami s odhaleným hrudníkem. Jeho rodina neustále žije ve strachu, že by si Gjon takovou nevěstu přivedl domů. Na začátku deníku, kdy mu rodiče domlouvají sňatek s vesnickou dívkou Aferditou, jsou ostatní vesničané dost překvapeni a zároveň šťastni, že by si chytrý a vzdělaný Gjon vzal obyčejnou vesnickou dívku. A zároveň, když se Gjon dlouhé čtyři roky bránil sňatku ho lidé obviňovali, že si nechce vzít Aferditu právě proto, že je vesničanka. ¹⁹⁶ Tím naráželi na Gjonovu rozdílnou výchovu oproti té běžné na vesnicích.

¹⁹⁴ „Çuditë se sa përpara kemi shkuar në punë të qytetërimi të rëmë. Shqiptarka që nuk dinte para pak kohe as të eci, - kështu thonë intelektualët shqiptarë të evropianizuar, - tani luan dancë për bukuri. Pa le këtë: ipet edhe në krahët e një të panjohuri, sikurse më erdhën mua zonja G. e sidomos Pola. Ç'ndryshim pastaj: Pola, një vashë qytetare, kurse unë një djalë malok katundari. Në qoftë se dinte Pola që nëna ime, motrat e mija e të afërmit janë veshur me shegune dhe nuk dinë aspak të kërcëjnë dancë si ajo, madje, ndofta s'kanë dëgjuar edhe gramafon, jam sigurtë se ajo nuk do të pranonte kursesi të kërcënte me mua. “ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.43

¹⁹⁵ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë str. 28

¹⁹⁶ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.24

„Tvé zájmy, synu, nás tlačí k tomu, abychom tě oženili s vesnickou dívkou. Taková lehká děva chce utrácet, chce luxusní hedvábné šaty. Nikdy by nesouhlasila s tím, aby žila společně s námi. Bude chtít, aby tvoje matka byla její služkou. Rozumíš mi? Jestliže se oženíš s některou z nich, pak se od nás navždy oddělíš a ztratíš nás jako rodiče. Ty víš, že my chceme snachu, která bude celou dobu stát na nohou. Nechceme jí pro chťič ale pro práci a čest. Bez toho, aniž bych jí řekl, mi umyla nohy, přikryla mě na dobrou noc, vítala a loučila se uctivě s hosty. A tohle všechno neudělá nějaká lehká děva z města ale pouze taková vesnická dívka, jakou je Aferdita.“¹⁹⁷

Gjonovi rodiče mají poněkud zkreslený pohled na život a ženy ve městě. Když jej porovnáme s postavou Ireny nebo Dijí z románu „*Kdybych byla chlapcem*“, tak víme, že ženy ve městech sice nemusely dít tolik jako ty na vesnicích, ale zase o tolik svobodnější nebyly. Jejich názory jsou trochu zaostalejší, což je způsobeno i tím, že se život na vesnicích nerozvíjí tak rychle jako ve městě.

3.5 Rodinné vztahy

Problematika rodinných vztahů hlavních postav je nejvíce znatelná v románu „*Kdybych byla chlapcem*“. Zde je možné analyzovat vztah mezi Dijou a její macechou. Oproti tomu nám román „*Proč?!*“ neposkytuje tolik místa k rozboru vztahu mezi Gjonem a jeho rodiči.

Matka a dcera:

Vedlejší výraznou ženskou postavou v románu *Kdybych byla chlapcem* je postava Dijiny macechy. Stërmilli tím tak vytvořil dva protiklady, odlišující se ve všech aspektech osobnosti.¹⁹⁸ Aplikoval svoji metodu bílé a černé.¹⁹⁹ Tomuto tématu se věnuje badatel Rrecaj, který podrobně analyzuje vztahy v románu „*Kdybych byla chlapcem*“. Kladná postava, v tomto případě Dija, je vyobrazena s nejlepšími charakterovými vlastnostmi. Zatímco maceše, jakožto záporné postavě, jsou připisovány jak charakterové, tak i vzhledové vady. Toho si můžeme všimnout v ukázce z Dijina deníku, ve kterém popisuje moment, kdy si otec měsíc po matčině smrti vzal jinou ženu:

---

¹⁹⁷ „Interesi yt, bir, na shtyn, që të të martojmë me katundare. Një gjokshapur do shpenzime, do salltanete e veshje mëndafshi. Ajo nuk do të pranojë kursesi për të jetuar bashkë me ne. Ajo ka për të dashur, që nëna jote të bëhet shërbëtorja e saj. A më kupton? Porsa të martohesh me një të tillë, do të ndahesh nga ne: nuk do të na përfillësh fare, nuk do të na quash më prindër. Ti e di, që ne duam nuse të tillë, që të na rrijë gjithnjë në këmbë, duam nuse jo për pillime, por për punë, për nder. Pa i thënë unë, ajo tani të m'i lajë këmbët, të më mbulojë natën mirë, të m'i presë e përcjellë me fisnikeri miqtë, etj. E këto, vetëm një katundare, një si Aferdita, mund t'i kryejë, por kurrë një leshraprerë.“ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.99

¹⁹⁸ RRECAJ, K. Krijimtaria e Hakit Stërmillit. (c.d.) str. 53

¹⁹⁹ Tamtéž.

„Tahle cizí paní byla mojí macechou, přijela, aby mi nahradila moji maminku. V té době jí bylo kolem 33 let. Měla mohutnou postavu, tmavší pleť, oči i obočí černé jako uhel, tlusté rty a nafouklé tváře. Zuby měla zažloutlé a vypadaly jako uhlíky.“²⁰⁰

Dijin vztah s nevlastní matkou je od počátku velmi bouřlivý. Zajímavé je, že ji nikdy neoslovila jménem. Svou manipulací si Dijina macecha získala na svoji stranu jejího otce, což se zdá být hlavním iniciátorem Djiných problémů. Paradoxně se dá říct, že veškeré Dijiny peripetie jsou od počátku zaviněny právě nevlastní matkou. To macecha a její manipulace jí zakázaly chodit do školy a přikázaly jí být zahalena a vzít si o tolik staršího muže.

„Dle pokynů, které jsem měla od učitelek, jsem každé ráno, než jsem šla do školy, políbila mému otci ruku a stejně tak i nevlastní matce. Líbilo se jí, když líbám její tmavou a popraskanou ruku, ale zato se jí nezamlouvalo, když jsem se pečlivě česala a myla, abych neměla problémy u učitelek. – Dělej, vypadni už! Dost už ses vyparádila, nejsi nevěsta – řekla mi se vztekem. Častokrát mě popadla za rameno a vytáhla mě ven bez toho, aniž bych si umyla tvář nebo učesala vlasy. Několikrát mi ani nedovolila jít do školy. Držela mě doma abych kolébala Rizae a později i Feridu a ostatní. Celý den jsem zůstávala u kolébky, houpala dítě a oddávala se mým fantaziím, které se točily kolem školy, kde jsem si hrála a povídala si se svými milovanými kamarádkami. Nebyly to ojedinělé případy, kdy jsem schytávala macešin hněv, jelikož jsem zapomínávala a usekávala kusy písni, kterými jsem uspávala dítě, protože jsem se často ztrácela ve svých sladkých myšlenkách, které směřovali k mým kamarádkám, anebo, když jsem vyčerpáním přestala kolébat. Častokrát mě do školy pouštěla bosou nebo s dřeváky a nedovolila mi se jít přezout i přesto, že pršelo nebo sněžilo.“²⁰¹

U Dijí můžeme pozorovat rapidní změnu chování vůči nevlastní matce. Svým způsobem a omezenými možnostmi se jí vzepře. Sice se toho mnoho nezmění pro ni, ale pro Dijí, která svoji macechu bere jako nepřítele, je to malé vítězství.

---

²⁰⁰ „Kjo grue e huej ishte ime njerë, që kishte ardhë me e zavendësue time amë. Ajo ishte, aso kohë, një gjysmëgrue, nja 32-33 vjeçe. Kishte një trup të trashë, lëkurë të zëshkët, sy e vetulla të zeza, buzë të trashë, nofulla të fryta. Dhembët i ishin nxi dhe ngajshin si thënjij.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë (c.d.) str. 18

²⁰¹ „Për çdo mëngjes, kur do të shkojsha në shkollë, simbas porosisë që më kishin ba mësuëset, ia puthsha dorën tim eti, ashtu edhe njerëks. Kësaj i pëlqente t'ia puthja dorën e zeshkët e të plasarueme, por nuk i vinte mirë kur krifsha dhe shifsha me kujdes që të mos më qortojsin mësuëset. – Hajde shporru ma! Mjaft u mertise, se s'je nuse – më thoshte me mllëf. Shpeshherë më kapte për krah dhe më nxirrte jashtë portës, pa e la fytyrën e pa i gërshetue flokët. Disa herë nuk më lejonte farem e shkue në shkollë. Më mbante në shtëpi që të përkundsha djepin e Rizait dhe ma vonë të Ferides e të të tjerëve. Të tanë ditën rrijsha pranë djepit, tue e përkundë foshnjën dhe fantazinë time që endej rreth e rrotull shkollës, ku i shifsha tue luejtë e tue u përallë shoqet e mia të dashtuna. Nuk ishin të ralla rasat kur hajsha edhe flakurima prej njerëks, pse unë, e tretun në mendime të ambla, tue i ndjekë shoqet e shkollës ndër lodra, harrojsha dhe e këputsha përgjysmë kangën që i këndojshe fëmijës për me i ndjellë gjumin ose, e lodhun krahësh, e ndalojshe lëkundjen. Shumë herë më çonte në shkollë zbatun ose me nalle dhe nuk më lejonte me i mbathë këpucët, edhe sikur të binte si ose dëborë.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë (c.d.) str.21

„Přetrpěla jsem od ní hodně zlého, než mi bylo čtrnáct. Poté se můj přístup změnil. Tuhle změnu jsem nastavila já. Ano. Už to tak přeháněla s jejím odporným chováním vůči mně, že jsem to nadále nemohla vydržet. Pohár přetekl a postavila jsem se jí. Takhle: Jednou před obědem, mi rozkázala vyčistit troubu se slovy:

-Vezmi si to a vyčisti troubu, je plná popelu.

-Já to mám vyčistit? – řekla jsem jí s údivem

- Proč, já snad? – odvětila s pohledem plným nenávisti

- Pokud ti to nevadí, mohla bys to vyčistit sama, protože já nemůžu.

To bylo poprvé, co jsem jí kdy odporovala. “ ²⁰²

3.6 Kritika manželství

V románu „Proč?!“ se velmi často objevuje kritika vůči manželství. Gjon kritizuje především muže a jejich chamtivost ohledně věna. Podle něj nemá láska s manželstvím nic společného. Jde jen o jakýsi obchod, ze kterého mají muži své výhody.

„Gjone, mám tu ve městě svou milou, kterou miluji z celého srdce – povídal – Častokrát jsem ji políbil a líbal, vyznal jí lásku a vyměňoval si s ní dopisy. Chci si ji vzít, ale bojím se, že nebude mít takové věno, které požaduji. Řekla mi, že její věno čítá 200 napoleonů, ale já požaduji 400, tudíž se nemůžeme dohodnout. “ ²⁰³

V této ukázce Gjonův kamarád vypráví o svém trápení, které se svou milou má. Lze tu jasně vidět ironii celého problému. I přesto, že svou dívku miluje z celého srdce, tak si ji nemůže vzít, jelikož nesplňuje jeho požadavky. Je to tedy střet zájmů, kdy na jedné straně je láska a na té druhé prospěch z věci. To samé můžeme pozorovat i ve chvíli, kdy Gjon dává svolení ke sňatku a svolají se mužští zástupci z obou rodin a dohadují se na ceně věna. Gjon je touto tradicí velmi znechucen. Naráží i na rozdíly věn mezi dívkami a chlapci z měst a venkova, kdy z toho nejhůř vycházejí vesničan a měšťanka. Inteligentní a vzdělaný měšťan má větší cenu než prostý vesničan a vzdělaná měšťanka má menší cenu, než těžce pracující vesnická žena.

---

²⁰² „Derisa i mbusha 14 vjetët, vujeta tepër dhe hoqa të zezat prej saj. Mbasandaj, ndërroi disi gjendja ime dhe këtë ndryshim e bana vetë. Po. Ajo e teproi keqsjelljen e vet ndaj meje, sa s'mund ta durojsha ma. U mbush kupa deri në zgrip dhe, kur m'u dha rasa, ngrita krye kundër saj. Qe se si: Nji ditë paradreke më urdhënoi me e mshimë oxhakun e gjellëtores tue më thanë: - Merre e mshije atë oxhak, se asht mbushë me blozë. - Unë ta msi, a? – i thashë e çuditun – Pse, a unë, a? – bani tue më shikue me urrettje. - Po s'përtove, mund ta mshish vetë, se unë nuk mundem. Ishte e para herë që po i kundërshtojsha.“ STËRMILLI, H. Sikur të isha djalë. str.32

²⁰³ „Unë Gjone, këtu në qytet kam një të dashur, që e dua dhe më do ajo me gjithë zemër, - më tha njeri. – Shumë herë e kam puthur, e kam përqaftuar, jam fjalosur dhe kemi shkëmbyer letra. Dua ta marr, por druhem se mos nuk k aq prikë sa dua unë. Ajo më ka thënë se paska nja 200 napoleona për prikë, por unë dua 400, prandaj punën nuk po e vemë në vijë.“ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str.29

*„Celou noc se muži dohadovali o ceně jedné dívky: Ne, stojí tolik a tolik! Jako by kus kovu určoval cenu lidí! Je to ironie na zabiti! Městský mladík má cenu 300 napoleonů, kdežto mladík z vesnice nula napoleonů. Vesnická dívka má cenu 20 napoleonů, kdežto ta městská má cenu nula napoleonů! Jako by vesnický kluk a městská dívka byli naprosto bezcenní, jako kus hadru! Tudíž můžeme říct, že člověk je bezcenný, když jeho cenu určuje kus kovu ...kus něčeho, co nemá duši, kus ničeho!“*²⁰⁴

Gjon kritizuje i chování mužů vůči vlastním ženám, přičemž na veřejnosti se k nim chovají s úctou, ale doma za zavřenými dveřmi s nimi jednají jako se služkami. Jako příklad uvádí své sousedy ve městě. Každé ráno slýchává muže hlasitě nadávat své manželce, ta ve strachu, že by schytala ránu, ani nepípne. A ten samý muž pak na veřejnosti své manželce podrží dveře, koupí květiny apod. Nejvíce kritizuje mužské pokrytectví a vyjadřuje svůj nesouhlas vůči takovému chování. Dle něj by se ženy měly stavět na stejnou úroveň a mít stejná práva, jako muži.

---

²⁰⁴ „Gjithë natën burrat e botës u therrën për çmimin e një vashe: Jo vlen kaq, jo vlen aq! Thua se te metali, te një hiç qëndron vlera e njeriut! Ç'ironi për të vrarë veten! Një djalë qytetar vlen 300 napoleona kurse një djalë katundar zero napoleona; një vajzë katundare vlen 20 napoleona, kurse një vajzë qytetare vlen zero napoleona! Thua se djali katundar dhe vasha qytetare janë sende pa vlerë, janë lecka njeriu! Pastaj themi se njeriu është i paçmuar, kurse në njëmendësi çmimi i tij vlerësohet në metal...me një gjë pa shpirt, me një hiç!“ SPASSE, S. Pse?! (c.d.) str. 121

Závěr

V této práci jsem si kladla za cíl zkoumat postavení ženy a muže v albánské literatuře prostřednictvím dvou hlavních postav románů. Snažila jsem se o komparaci, jak postav, tak i obou deníků, které se ukázali v mnoha směrech podobné i přes menší rozdíly.

Moje hypotéza vyřčena v úvodu je v druhé části práce vyvrácena. Problematika patriarchálních zákonů v albánské společnosti se tedy netýká pouze žen, jak jsem předpokládala, ale i mužů. Oba hlavní hrdinové jsou z naprosto odlišných sociálních vrstev, vyrůstají v jiném prostředí, a i přesto jsou těmito tradicemi zasaženi. Jak je možno vidět analyzovala jsem i způsob jakým se postavy proti těmto tradicím staví. Ženská hrdinka Dija se proti otci postaví a uteče se svým přítelem, kdežto Gjon, který sice na začátku silně protestoval proti sňatku, ale ke konci to vzdává. Dále jsem analyzovala i Gjonův postoj vůči manželství a obecně vůči mužům, který se projevil jako velmi negativní. Objevuje se kritika v chování a pokrytectví mužů vůči ženám.

Seznam použité literatury

ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. Historia e popullit shqiptar: v. 1. Ilirët, Mesjeta, Shqipëria nën perandorinë Osmane: gjatë shek. XVI-vitet 20 të shek. XIX. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë. "Toena". 2002. ISBN 9992716223

ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. Historia e popullit shqiptar: v. 2. Rilindja kombëtare : vitet 30 të shek. XIX-1912. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë. "Toena". 2002. ISBN 9992716231.

ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. Historia e popullit shqiptar: v. 3. Periudha e pavarësisë : 28 nëntor 1912-7 prill 1939. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë. "Toena". 2002. ISBN 9789992716236.

ANAMALI, Skënder., PRIFTI, Kristaq. Historia e popullit shqiptar: v. 4. Shqiptarët gjatë luftës së dytë botërore dhe pas saj, 1939-1990. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë. "Toena". 2002. ISBN 9789992729601.

BARTL, Peter. Albanien: Vom Mittelalter bis zur Gegenwart. Regensburg, 1995. ISBN-13: 978-3791714516

ČERNÝ, Marcel, Alenka JENSTERLE-DOLEŽAL, Jarmila HORÁKOVÁ, Igor MIKUŠIAK, Milada K. NEDVĚDOVÁ, Jaroslav OTČENÁŠEK a Přemysl VINŠ. Počátky novodobých literatur a metamorfózy romantismu u jižních Slovanů, Rumunů a Albánců. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2015. ISBN 978-80-7308-646-6.

DEMIRAJ, Shaban, PRIFTI, Kristaq. Kongresi i Manastirit. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë. Tirana 2004. ISBN 99943-6145-7.

DERVISHI, Kastriot. Historia e shtetit shqiptar 1912-2005: organizimi shtetëror, jeta politike, ngjarjet kryesore, të gjithë ligjvënësit, ministrat dhe kryetarët e shtetit shqiptar në historinë 93 të tij. Tiranë: Shtëpia Botuese 55, 2006. ISBN 99-943-7993-3.

ELSIE, Robert. Albanian literature: a short history. London: I. B. Tauris, 2005. ISBN 1-84511-031-5.

GAWRYCH, George. The crescent and the eagle: Ottoman rule, Islam and the Albanians, 1874–1913. London: IB Tauris. 2006. ISBN 9781845112875.

GLENNY, Misha. The Balkans, 1804-1999: nationalism, war and the great powers. London: Granta Books, 2000. ISBN 978 1 84708 7720.

HEATON-ARMSTRONG, Duncan., Gervase. BELFIELD a Bejtullah D. DESTANI. The six month kingdom: Albania 1914. New York: I.B. Tauris, in association with the Centre for Albanian Studies, 2005. ISBN isbn1-85043-761-0.

HRADEČNÝ, Pavel, Ladislav HLADKÝ, Virgil MONARI, František ŠÍSTEK a Pavla HRADEČNÁ. Dějiny Albánie. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-939-3.

IBRAHIMI, Nexhat. Islam's first contacts with the Balkan nations [online]. 2009 [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: <http://www.zeriislam.com/artikulli.php?id=927>

ISMAILI, Xhafer. Sterjo Spasse: jo vetëm shkrimtar. Prishtinë: SAS, 2017

JACQUES, Edwin E. The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present. 2009. ISBN-13: 978-0786442386.

JELAVICH, Barbara. History of the Balkan: Twentieth century. Cambridge university Press. 1983. ISBN 0-521-27459-1.

NÁLEVKA, Vladimír. Koncert velmocí: mezinárodní vztahy v letech 1871-1914. Praha: Triton, 2006. Dějiny do kapsy. ISBN 80-7254-763-1.

NORRIS. H.T. Islam in the Balkan: Religion and society between Europe and the Arab world. University of South Carolina. 1993. ISBN 0-87249-977-4.

PEARSON, Owen. Albania and King Zog: independence, republic and monarchy 1908-1939. New York, NY: Centre for Albanian Studies in association with IB Tauris Publishers, 2004. ISBN 1845110137.

PEARSON, Owen. Albania in occupation and war: from fascism to communism, 1940-1945. London: Centre for Albanian Studies in association with I.B.Tauris, 2005. Albania in the twentieth century, v. 2. ISBN 1845110145.

RRECAJ, Kajtaz. Krijimtaria letrare e Hakit Stërmillit. Prishtinë. 1988

SCUTARI, Pasquale. Gli Arbëreshë e la Rilindja: Il contributo al Risorgimento degli intellettuali di San Constantino Albanese. Università della Calabria. Rende 2010. ISBN 978-88-96513-05-7.

SHUTERIQI, Dhimitër. Letërsia shqiptare e periudhës 1912-1939 IN: Historia e letërsisë shqiptare: që nga fillimet deri të lufta antifashiste. Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë. Tirana: 1983.

SKENDI, Stavro. The Albanian national awakening. Princeton: Princeton University Press.1967. ISBN: 9780691650029.

SUROVČÁK, Martin. Základy Albanistiky. Masarykova Univerzita. Brno: 2013. ISBN 978-80-210-6588-8.

TEJCHMAN, Miroslav. Balkán ve 20. století. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-802-4631-783.

VICKERS, Miranda. The Albanians: a modern history. London: I. B. Tauris, 2014. ISBN 978-1-78076-695-9.

VINŠ, Přemysl. Italští Arbrešové: krátký nástin jejich historie a současného postavení. BRNO: Porta Balkanica č.1., 2015. ISSN 1804-2449

WEITHMANN, Michael W. Balkán: 2000 let mezi Východem a Západem. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-199-7.

ZIMMERMANN, Michal Arturovič. San Stefano a Berlínský kongres (3. března - 15. července 1878). Praha: M.A. Zimmermann, 1928. [online]. [cit. 2018-05-02]. Dostupné z: https://digi.law.muni.cz/bitstream/handle/digilaw/4620/Zimmermann_01-0000-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y